

Tryck- och yttrandefrihet

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet motioner från den allmänna motionstiden år 2002 om tryck- och yttrandefrihetsrättsliga frågor. Motionerna rör bl.a. följande ämnen

- meddelarfrihet,
- rätt till genmäle,
- censurfrågor,
- pornografi,
- hets mot transpersoner,
- värnande av tryck- och yttrandefriheterna i arbetet inom EU.

Utskottet avstyrker samtliga motioner. Till betänkandet har fogats åtta reservationer och fem särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Utskottets överväganden	5
Yttrandefrihet och meddelarfrihet	5
Rätt till genmäle	9
Vissa censurfrågor, m.m.	13
Pornografi.....	19
Internetombudsman	24
Hets mot folkgrupp.....	27
Vit makt-musik.....	32
Tobaksreklam	33
Skadeståndsprocesser	35
Reservationer.....	40
1. Utredning om yttrandefriheten (punkt 2).....	40
2. Rätt till genmäle (punkt 3).....	40
3. Avskaffande av vuxencensuren (punkt 4).....	41
4. Anspelningspornografi (punkt 6).....	41
5. Djurpornografi (punkt 7)	42
6. Hets mot transpersoner (punkt 10).....	42
7. Hets mot transpersoner (punkt 10).....	43
8. Hets mot funktionshindrade (punkt 11).....	43
Särskilda yttranden	45
1. Meddelarfrihet	45
2. Meddelarfrihet	45
3. Yttrandefrihet	45
4. Sexualiserat våld och anspelningspornografi.....	45
5. Vit makt-musik.....	46
Bilaga Förteckning över behandlade förslag	47
Motioner från allmänna motionstiden.....	47

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Meddelarfrihet

Riksdagen avslår motion 2002/03:K274 yrkandena 2 och 3.

2. Utredning om yttrandefriheten

Riksdagen avslår motion 2002/03:K241 yrkande 28.

Reservation 1 (c)

3. Rätt till genmäle

Riksdagen avslår motion 2002/03:K373 yrkande 1.

Reservation 2 (kd)

4. Avskaffande av vuxencensuren

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:K416 och 2002/03:Kr372 yrkande 12.

Reservation 3 (m, fp)

5. Våld m.m. på Internet

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:K422, 2002/03:So360 yrkande 7 och 2002/03:So510 yrkande 2.

6. Anspelningspornografi

Riksdagen avslår motion 2002/03:So510 yrkande 3.

Reservation 4 (mp)

7. Djurpornografi

Riksdagen avslår motion 2002/03:K261.

Reservation 5 (mp)

8. Pornografi

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ub556 yrkande 5, 2002/03:K300 och 2002/03:K343.

9. Internetombudsman

Riksdagen avslår motion 2002/03:K401.

10. Hets mot transpersoner

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:K310 yrkande 3, 2002/03:L318 yrkande 6 och 2002/03:L249 yrkande 7.

Reservation 6 (fp, c)

Reservation 7 (mp)

11. Hets mot funktionshindrade

Riksdagen avslår motion 2002/03:K380 yrkandena 1 och 2.

Reservation 8 (mp)

12. Vit makt-musik

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ub494 yrkande 5.

13. Tobaksreklam

Riksdagen avslår motion 2002/03:So276 yrkande 2.

14. Skadeståndsprocesser inom EU

Riksdagen avslår motion 2002/03:K346 yrkandena 1 och 2.

Stockholm den 18 februari 2003

På konstitutionsutskottets vägnar

Gunnar Hökmark

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gunnar Hökmark (m), Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Helena Bargholtz (fp), Pär Axel Sahlberg (s), Kenth Högström (s), Ingvar Svensson (kd), Mats Einarsson (v), Mats Berglind (s), Henrik S Järrel (m), Anders Bengtsson (s), Tobias Krantz (fp), Kerstin Lundgren (c), Helene Petersson (s), Nils Fredrik Aurelius (m), Billy Gustafsson (s) och Gustav Fridolin (mp).

Utskottets överväganden

Yttrandefrihet och meddelarfrihet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2002/03:K274 yrkandena 2 och 3 om meddelarfrihet för anställda i privat verksamhet.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2002/03:K241 yrkande 28 om att utreda möjligheten till större restriktivitet när det gäller att begränsa yttrandefriheten (2 kap. 13 § regeringsformen).

Motion

I motion 2002/03:K274 av Alice Åström m.fl. (v) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att anställda i offentligt finansierad verksamhet som överförts i privat regi skall jämföras med offentligt anställda vad beträffar meddelarfrihet och efterforskningsförbud (yrkande 2) och att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att anställda inom privat verksamhet tillförsäkras meddelarfrihet och att alla arbetsgivare skall omfattas av efterforskningsförbudet i enlighet med vad i motionen anförs (yrkande 3). Yttrande- och meddelarfriheten är två av den svenska demokratins grundvalar. Dessa friheter ger underlag för nyhetsförmedling, opinionsbildning och allmän debatt. Det borde vara en allmän samhällelig strävan att också privat verksamhet kännetecknas av största möjliga öppenhet. Meddelarfriheten bör, enligt motionärerna, utvidgas till att fullt ut gälla även privatanställda. Anställdas meddelarfrihet – med rimligt avvägd respekt för det som kan vara företagshemligheter – skall vara norm och efterforskningsförbudet gälla även privata arbetsgivare. Motionärerna föreslår således att det införs bestämmelser som så långt som möjligt jämför privat- och offentliganställda på detta område. Ett särskilt problem uppstår, enligt motionärerna, när offentligt finansierad verksamhet övergår till att drivas i privat regi. Den grundlagsfästa meddelarfriheten och förbudet mot efterforskning gäller då inte längre. I stället inträder en långtgående tystnadsplikt med hänvisning till regler om skyddande av företagshemligheter. Frågan har beretts i en statlig utredning men något förslag till ny lagstiftning har inte presenterats. Vänsterpartiet anser, enligt motionären, att förslag till en sådan lagstiftning snarast skall presenteras och att denna så långt som möjligt skall bygga på samma principer som reglerna för offentliganställda. Om så erfordras skall lagen kompletteras med regler om vad som skall bedömas som skyddsvärda företagshemligheter.

I motion 2002/03:K241 av Maud Olofsson m.fl. (c) föreslås att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning av 2 kap. 13 § regeringsformen

samt en ny ordning för att skydda enskildas yttrandefrihet i nya medier (yrkande 28). En lagstiftning om större individuell yttrandefrihet bör, enligt motionärerna, i huvudsak ske inom ramen för en förstärkt yttrandefrihet i regeringsformen. IT skapar helt nya möjligheter för människor att kommunicera och göra sin röst hörd, alltmer oberoende av etablerade medier. Det är en positiv utveckling och det ligger i yttrandefrihetens anda att sådana nya möjligheter bör tas till vara. För att uppnå en mer individualiserad yttrandefrihet bör 2 kap. 13 § RF utredas med inriktning mot större restriktivitet i möjligheten att inskränka yttrandefriheten. Detta avser såväl de allmänt hållna formuleringarna i första stycket som den generella möjligheten att begränsa yttrandefriheten så länge begränsningen avser form och inte innehåll, i tredje stycket. Även en ny ordning där yttrandefrihetsgrundlagen i tillämpliga delar kan skydda enskildas yttrandefrihet i nya medier bör prövas.

Bakgrund

Varje svensk medborgare är, enligt 2 kap. 1 § regeringsformen, gentemot det allmänna tillförsäkrad bl.a. *yttrandefrihet*, dvs. frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor.

Yttrandefriheten kan begränsas i lag. Enligt 2 kap. 12 § regeringsformen får bl.a. yttrandefriheten begränsas genom lag i den utsträckning som 13–16 §§ medger. Sådan begränsning får dock göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Den får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som föranlett den. Begränsningen får inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Vidare får en begränsning aldrig göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.

Enligt 2 kap. 13 § regeringsformen får yttrandefriheten begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskilds anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott eller i övrigt om särskilt viktiga skäl föranleder det. Vid bedömandet av vilka begränsningar som får ske skall särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter.

Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen innehåller regler som syftar till att skydda den som medverkar vid tillkomsten av en tryckt skrift eller ett radio- eller TV-program eller en teknisk upptagning av text, bild eller ljud genom att lämna uppgifter för offentliggörande. Skyddet åstadkoms genom bestämmelser om meddelarfrihet och anonymitetsskydd.

Grundläggande bestämmelser om *meddelarfrihet* finns i 1 kap. 1 § tredje stycket tryckfrihetsförordningen och i 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen. Meddelarfriheten innebär att det i viss utsträckning är möjligt att straffritt lämna normalt sekretessbelagda uppgifter för publicering i tryckt skrift, radio eller TV eller teknisk upptagning.

Bestämmelser om *anonymitetsskydd* finns i 3 kap. tryckfrihetsförordningen. Anonymitetsskyddet består av flera delar. En är efterforskningsförbudet i 4 §. Detta innebär att myndigheter och andra allmänna organ inte får efterforska författaren till en framställning som har införts eller varit avsedd att införas i en tryckt skrift, den som har gett ut eller avsett att ge ut tryckt skrift eller den som lämnat ett meddelande för publicering. Författaren, meddelaren eller utgivaren får dock efterforskas då detta behövs för åtal eller annat ingripande som är tillåtet enligt tryckfrihetsförordningen. Vid sådan efterforskning skall den i 3 § stadgade tystnadsplikten beaktas. Motsvarande bestämmelser om anonymitetsskydd finns i 2 kap. 1, 3 och 4 §§ yttrandefrihetsgrundlagen.

Den som uppsåtligen utför otillåtna efterforskningar döms till böter eller fängelse i högst ett år, 3 kap. 5 § tryckfrihetsförordningen respektive 2 kap. 5 § yttrandefrihetsgrundlagen.

Meddelarskyddet innebär att de offentliga funktionärerna, dvs. de som är anställda hos myndigheterna och andra personer som deltar i en myndighets verksamhet på grund av uppdrag, tjänsteplikt eller annan liknande grund, kan utsättas för sanktioner för att de har lämnat ett meddelande för publicering bara i de fall och i den ordning som tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen anvisar. För andra personkategorier gäller frågan närmast om det är möjligt att avtalsvägen avstå från rättigheter som tryckfrihetsförordningen ger och om skadestånd och andra påföljder kan inträda vid kontraktsbrott genom uppgiftslämnande för offentliggörande utan att detta kolliderar med reglerna i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Övervägande skäl har ansetts tala för att avtalade tystnadsplikter generellt tar över meddelarfriheten (prop. 1986/87:151 s. 117–119).

Frågan om att utvidga meddelarfriheten utanför myndighetsområdet har flera gånger varit föremål för utredning och övervägande.

Yttrandefrihetsutredningen (SOU 1983:70) lämnade förslag om en utvidgning av meddelarfriheten. Regeringen (prop. 1986/87:151) valde dock att inte föra fram förslaget. Utskottet (bet. KU 1987/88:36) ansåg att det fanns skäl att utvidga meddelarfriheten till att i princip gälla även utanför den offentliga sektorn. Enligt utskottet var dock det material som förelåg i ärendet inte tillräckligt. Utskottet ansåg att regeringen i stället borde se till att frågan blev föremål för utredning.

Meddelarskyddskommittén (SOU 1990:12) föreslog en grundlagsreglering om rätt för enskilda inom företag och organisationer att lämna uppgifter, som omfattas av avtalad tystnadsplikt, för publicering utan att drabbas av straff eller andra rättsföljder. Regeringen (prop. 1990/91:64) konstaterade att förslaget mött starkt motstånd bland remissinstanserna och fann att det inte var möjligt att föra fram frågan om en vidgad insyn inom den privata sektorn till grundlagsstiftning i samband med 1991 års riksdagsval. Konstitutionsutskottet (bet. 1990/91:KU21) ansåg att det var angeläget att öka insynen i det privata näringslivet och i de stora organisationerna. Vilken väg man lagstiftningstekniskt skulle gå var enligt utskottet en komplicerad fråga. Också utskottet kunde konstatera att det inte hade varit möjligt att föra fram frågan om

ett förstärkt meddelarskydd på den privata sektorn inför riksdagsvalet år 1991. Liksom regeringen ansåg utskottet att frågan borde ägnas fortsatt uppmärksamhet.

Våren 1995 avstyrkte utskottet en motion där det begärdes att meddelarskyddet skulle utvidgas till att gälla utanför den offentliga sektorn. Utskottet uttalade att det var angeläget att öka insynen i det privata näringslivet och i de stora organisationerna, men att frågan lagstiftningstekniskt var mycket svår att lösa med hänsyn till de olika motstående intressen som gjorde sig gällande. Enligt utskottet var det möjligt att resultatet av arbetet i den då nyligen tillsatta Kommunala förnyelsekommittén (Fi 1995:02) skulle kunna ge vissa uppslag som förde frågan framåt. Utredningens arbete borde därför avvaktas (bet. 1994/95:KU14).

Kommunala förnyelsekommittén drog, i sitt slutbetänkande Förnyelse av kommuner och landsting (SOU 1996:169), bl.a. följande slutsatser. Offentlighetsprincipens tillämpning i kommunala företag är inskränkt i förhållande till vad som gäller på myndighetsområdet. Reglerna har dock inte varit i kraft tillräckligt länge för att det skall gå att dra några generella slutsatser om utfallet. Utvecklingen bör följas kontinuerligt. Yttrande- och meddelarfriheten för kommunalt anställda har påverkats negativt under 1990-talets förnyelsearbete och neddragningar.

Demokratiutredningen ansåg, i betänkandet En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet (SOU 2000:1), det angeläget att utvidga och förstärka meddelarskyddet så att det gäller även för privatanställda, eftersom offentlig finansiering av privat verksamhet blir vanligare – t.ex. inom sjukvård eller miljöfarlig verksamhet. Utredningen menade att demokratiska värderingar och etiska principer är lika viktiga när andra aktörer övertar offentligfinansierad verksamhet.

Regeringskansliet uppdrog i september 2000 åt en särskild utredare att biträda Justitiedepartementet med att utreda frågan om yttrande- och meddelarfrihet för anställda i verksamheter med anknytning till det allmänna (Ju 2000:R). Uppdraget gällde t.o.m. den 1 maj 2001.

Med hänsyn till detta uppdrag samt till att Demokratiutredningens förslag att utvidga meddelarskyddet så att det gäller även för privatanställda remissbehandlades fann inte utskottet i betänkande 2000/01:KU9 skäl att föregripa dessa arbeten varför motioner om offentliganställdas respektive privatanställdas yttrandefrihet avstyrktes.

Den särskilde utredaren har redovisat sitt uppdrag i promemorian Yttrandefrihet för privatanställda (Ds 2001:9). I promemorian förordas bl.a. en lagstiftning som riktar sig till alla privata arbetsgivare och privatanställda och som garanterar privatanställda yttrande- och meddelarfrihet i fråga om åsikter och upplysningar om verksamhet inom eller med anknytning till det allmänna.

Promemorian fick vid remissbehandlingen under våren 2001 mycket kritik. Enligt vad utskottet inhämtat bereds frågan om yttrande- och meddelarfrihet för privatanställda i Justitiedepartementet.

I proposition 2001/02:74 Yttrandefrihetsgrundlagen och Internet föreslog regeringen bl.a. ett utvidgat grundlagsskydd för ny kommunikation som sker med hjälp av elektromagnetiska vågor. I fråga om den fortsatta utvecklingen när det gäller det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga systemet ansåg regeringen att det borde övervägas ett inrättande av en stående beredning med uppgift att följa den mediala och tekniska utvecklingen samt utreda och lämna förslag till lösningar av olika problem på yttrandefrihetens område. Utskottet tillstyrkte regeringens förslag (bet. 2001/02:KU21, 2002/03:KU8). I betänkandet (2001/02:KU21) behandlade utskottet också en motion i vilken yrkades att riksdagen skulle begära att regeringen tillsatte en utredning av 2 kap. 13 § regeringsformen med inriktning mot större restriktivitet i möjligheten att inskränka yttrandefriheten. Utskottet avstyrkte motionen. Riksdagen följde utskottet.

Enligt vad utskottet inhämtat från Justitiedepartementet har någon stående beredning ännu inte tillsatts men departementet arbetar med målet att en sådan beredning skall tillsättas inom kort.

Utskottets ställningstagande

Frågan om yttrande- och meddelarfrihet för privatanställda bereds i Justitiedepartementet. Detta arbete bör enligt utskottet inte föregripas. Motion 2002/03:K274 yrkandena 2 och 3 avstyrks därför.

Frågan om inrättande av en stående beredning med uppgift att följa den mediala och tekniska utvecklingen samt utreda och lämna förslag till lösningar av olika problem på yttrandefrihetens område bereds i Justitiedepartementet. Med hänsyn härtill samt till att utskottet inte är berett att föreslå att en kommitté skall utreda om 2 kap. 13 § regeringsformen kan ändras med inriktning mot större restriktivitet i möjligheten att inskränka yttrandefriheten avstyrker utskottet motion 2002/03:K241 yrkande 28.

Rätt till genmäle

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2002/03:K373 yrkande 1 om laglig genmälesrätt.

Motion

I motion 2002/03:K373 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om laglig genmälesrätt (yrkande 1). Mediesamhället tenderar att karakteriseras av tillspetsning och konkretisering, vinkling, personifiering, intensifiering och polarisering. Denna utveckling kan i flera avseenden hota enskildas integritet och värdighet. Det borde vara en självklarhet att medierna tar ett demokratiskt och etiskt ansvar i sitt arbete. Ändå bör ett förstärkt skydd övervägas. Vad

som diskuterats på andra håll i Europa är en laglig genmälesrätt. EG:s TV-direktiv förordar för övrigt i viss mån en sådan rätt. I den svenska radio- och TV-lagen återfinns den rätten i 6 kap. 3 §, men den är tämligen tandlös: uppgifter skall ”beriktigas när det är befogat”. För övriga medier finns inte motsvarande regler i lag, men väl i branschinterna etiska normer. Uttrycket ”när det är befogat” blir en gummiparagraf utan egentlig kärna. En mer detaljerad och substantiell genmälesrätt bör övervägas eftersom självsaneringen knappast är omfattande på området. Ett antal människor får sina liv ”formligen” krossade av dramaturgin i mediasamhället. Det kan hävdas, vilket konstitutionsutskottet gjort, att det finns en grundlagsfäst princip som säger att den som sänder program självständigt skall avgöra vad som skall förekomma i programmen. I all stillhet kan det dock vara befogat att påpeka att Granskningsnämndens utslag skall publiceras oberoende av denna rättighet. De kanaler som är föremål för denna Granskningsnämndens verksamhet har alltså fått sin grundlagsfästa frihet inskränkt utifrån en sådan slutsats. I denna fråga måste en avvägning göras mot den enskildes grundläggande rättigheter och personliga värdighet i förhållande till program- och utgivaransvar. En genmälesrätt kan alltså, beroende på hur den är utformad, möjligen ge upphov till förändringar av grundlagen på området. Regeringen bör, enligt motionärerna, i någon form överväga en sådan laglig genmälesrätt.

Bakgrund

Med tryckfrihet förstås, enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen (TF), bl.a. varje svensk medborgares rätt att, utan några av myndighet eller annat allmänt organ i förväg lagda hinder, utgiva skrifter. I överensstämmelse med bl.a. detta och till säkerställande av ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning skall det stå varje medborgare fritt att, med iakttagande av TF:s bestämmelser till skydd för enskild rätt och allmän säkerhet, i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst.

Uppgift att vara utgivare för periodisk skrift skall enligt 5 kap. 3 § TF innefatta befogenhet att öva inseende över skriftens utgivning och att bestämma över dess innehåll så att intet däri får införas mot utgivarens vilja.

Den som sänder radioprogram skall, enligt 3 kap. 4 § yttrandefrihetsgrundlagen (YGL), självständigt avgöra vad som skall förekomma i programmen. Vad som sägs i yttrandefrihetsgrundlagen om radioprogram gäller enligt 1 kap. 1 § tredje stycket YGL förutom program i ljudradio också program i television och innehållet i vissa andra sändningar av ljud, bild eller text som sker med hjälp av elektromagnetiska vågor. Utgivaren skall enligt 4 kap. 3 § YGL ha befogenhet att utöva tillsyn över framställningens offentliggörande och att bestämma över dess innehåll så att ingenting får införas i den mot hans vilja.

Enligt 6 kap. 3 § radio- och TV-lagen (1996:844) skall uppgifter som förekommit i ett TV-program, som inte är reklam och som sänts på annat sätt än genom tråd, *beriktigas* när det är befogat. Även uppgifter som förekommit i

TV-program som inte är reklam och som sänts genom tråd bör beriktigas när det är befogat.

Sändningstillstånd som meddelas av regeringen får, enligt 3 kap. 1 § radio- och TV-lagen, förenas med villkor som innebär att sändningsrätten skall utövas opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrandefrihet och informationsfrihet skall råda i ljudradion och televisionen. Ett sändningstillstånd får enligt 3 kap. 2 § därutöver förenas med villkor avseende skyldighet bl.a. att ta hänsyn till ljudradions och televisionens särskilda genomslagskraft, *sända genmälen*, och respektera den enskildes privatliv samt att till Granskningsnämnden för radio och TV lämna uppgifter som är nödvändiga för nämndens bedömning om sända program stämmer överens med de villkor som har meddelats.

Villkoren för sändningstillstånden för Sveriges Television AB (SVT), Sveriges Radio AB (SR), Sveriges Utbildningsradio AB (UR) och TV 4 AB innebär bl.a. att sändningarna skall vara opartiska och sakliga och att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet skall råda. SVT, SR, UR och TV 4 är också *skyldiga att bereda den som har ett befogat anspråk på att bemöta ett påstående tillfälle till genmäle*. Enligt sändningstillstånden måste SVT, SR, UR, TV 4 och de digitala markbundna TV-kanalerna vidare ta hänsyn till mediets särskilda genomslagskraft när det gäller programmets ämnen och utformning och tiden för sändning av programmen. De måste också respektera den enskilde individens privatliv.

Granskningsnämnden för radio och TV övervakar genom granskning i efterhand om sända program står i överensstämmelse med radio- och TV-lagen och de villkor som kan gälla för sändningarna. Nämnden får, enligt 10 kap. 8 § radio- och TV-lagen, besluta att den sändande på lämpligt sätt skall offentliggöra nämndens beslut, när nämnden funnit att någon har brutit mot villkor om att sända genmälen eller bestämmelsen om beriktigande. Beslutet, som får innefatta ett föreläggande vid vite, får dock inte innebära att offentliggörande måste ske i den sändandes program.

Pressens samarbetsnämnd, bestående av Tidningsutgivarna, Svenska journalistförbundet och Publicistklubben, har fastställt etiska regler, publicitetsregler, för press, TV och radio. Av publicitetsreglernas första punkt framgår att massmediernas roll i samhället och allmänhetens förtroende för dessa medier kräver korrekt och allsidig nyhetsförmedling. Enligt publicitetsreglernas femte punkt skall felaktig sakuppgift rättas när det är påkallat. Den som gör anspråk på att bemöta ett påstående skall, om det är befogat, beredas tillfälle till genmäle. Rättelse och genmäle skall i lämplig form publiceras utan dröjsmål.

Den som känner sig personligen kränkt eller på annat sätt orättvist behandlad i en tidningspublicering kan vända sig till Allmänhetens pressombudsman (PO). Denne kan försöka bidra till en rättelse eller ett genmäle. I åtskilliga fall görs en utredning som kan leda till att PO överlämnar anmälan till Pressens opinionsnämnd (PON) med förslag till klander. PON behandlar ärenden som gäller tillämpningen av god publicistisk sed. Nämnden har att fritt pröva

innebörden av detta begrepp. Om PO avskriver ett ärende kan anmälaren själv överklaga beslutet till PON. Företag vars tidning eller Internetpublicering klandrats bör, enligt PON:s stadgar, utan dröjsmål i oavkortat skick och på väl synlig plats publicera opinionsnämndens hela uttalande.

Utskottet behandlade i betänkande 2000/01:KU18 ett motionsyrkande liknande det nu aktuella. Utskottet gjorde då bl.a. följande uttalande.

Det finns, enligt utskottet, inte utrymme för att införa en laglig genmälesrätt. Utskottet vill dock i sammanhanget framhålla vikten av att framför allt public service-företagen tillämpar de befintliga reglerna om beriktigande och genmäle på ett generöst sätt, särskilt i förhållande till enskilda individer. Motionen avstyrktes.

Även i betänkande 2001/02:KU21 behandlade utskottet en motion liknande den nu aktuella. Utskottet avstyrkte motionen och gjorde följande ställningstagande.

En ansvarig utgivare för en periodisk skrift skall enligt tryckfrihetsförordningen bestämma över skriftens innehåll så att intet däri får införas mot utgivarens vilja. Det är en grundläggande princip i yttrandefrihetsgrundlagen att den som sänder program självständigt skall avgöra vad som skall förekomma i programmen. Enligt utskottets mening bör detta inte ändras. Det finns därmed inte utrymme för att införa en laglig genmälesrätt.

Utskottets ställningstagande

En ansvarig utgivare för en periodisk skrift skall enligt tryckfrihetsförordningen och under straffansvar bestämma över skriftens innehåll så att intet däri får införas mot utgivarens vilja. Motsvarande bestämmelse finns i yttrandefrihetsgrundlagen. Detta bör inte ändras. Det finns därmed inte utrymme för att införa en laglig genmälesrätt. Pressens samarbetsnämnd har fastställt etiska regler för press, TV och radio. Den som känner sig kränkt eller på annat sätt orättvist behandlad i en tidningspublicering har möjligheten att vända sig till Allmänhetens pressombudsman samt till Pressens opinionsnämnd. Granskningsnämnden för radio och TV övervakar genom granskning i efterhand om sända program står i överensstämmelse med radio- och TV-lagen och de villkor som kan gälla för sändningarna. Med hänsyn till vad som anförts ovan är utskottet inte berett att införa en laglig genmälesrätt och avstyrker motion 2002/03:K373 yrkande 1.

Vissa censurfrågor, m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna 2002/03:K416 och 2002/03:Kr372 yrkande 12 om att avskaffa filmcensuren.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna 2002/03:K422, 2002/03:So360 yrkande 7 och 2002/03:So510 yrkande 2 om bl.a. en åldersgräns för visning av pornografi på Internet.

Motioner

I motion 2002/03:K416 av Tasso Stafilidis (v) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att avskaffa filmcensuren. I dag censureras filmer innan de får visas på biograferna. Detta är för att skydda personer från skadlig inverkan av filmerna. Videofilmer, böcker, TV-program eller teaterpjäser förhandscensureras dock inte. Det våld och det lidande vi kan se på TV, inte minst TV-nyheterna, är minst lika allvarligt och otäckt. De skadeverkningar som det som censureras bort skulle kunna orsaka är till allra största delen desamma som visningen av materialet medför via video eller TV-utsändningar. Om det finns material som är för skadligt för 15-åringar att se kan man införa en 18-årsgräns i stället för att förbjuda alla att se materialet. Det är motionärens mening att filmcensuren helt bör avskaffas.

I motion 2002/03:Kr372 av Lennart Kollmats m.fl. (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om en ny åldersgräns på 18 år i samband med att vuxencensuren bör avskaffas (yrkande 12). Förhandsgranskningen av vuxenfilmer skall, enligt motionärerna, avskaffas. Enda skälet till statlig granskning av film skall vara att sätta åldersgränser för den granskade filmens publik. Det skulle innebära att biofilm som inte har granskats ej heller får visas för barn och ungdom. Ytterligare en åldersgräns på 18 år bör, enligt motionären, införas.

I motion 2002/03:K422 av Jörgen Johansson (c) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om behovet av en översyn av det utbud som tillhandahålls via bl.a. Internet och att utvärdera lämpliga åtgärder för att skapa positiva motbilder till negativ attitydpåverkan. Utbudet på Internet är okänt för flertalet i den äldre och medelålders generationen. För några år sedan blev många riksdagsledamöter chockade när de fick insikt om porrutbudet på våra TV-kanaler. Det som då visades framstår i dag som tämligen blygsamt i förhållande till dagens Internetutbud, ett utbud som barn ofta tillgodosör sig utan en vuxen motbild. Följden blir ofta att respekten för medmänniskor undermineras då de unga försöker leva upp till en överklig värld som är skapad via nätet. Det behövs lämpliga modeller vad gäller föräldrautbildning och upplysningsverksamhet, och samtidigt behöver det skapas en samhällsinsikt om vad som håller på att ske. Regeringen bör därför låta göra en översyn av det utbud som tillhandahålls via bl.a. Internet och samti-

digt utvärdera lämpliga åtgärder för att skapa positiva motbilder till negativ attitydpåverkan, t.ex. i skolan eller i samband med föräldrautbildning.

I motion 2002/03:So360 av Annelie Enochson (kd) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa en 18-årsgräns på Internet för visning av porr (yrkande 7). Det är samhällets skyldighet att skydda barn och ungdomar från påtvingad sexualisering och att sätta gränser för barns och ungdomars, likaväl som för vuxnas, sexuella handlingar gentemot minderåriga. Att minska utbudet i medier av sexualiserade bilder är ett sätt. Att införa en 18-årsgräns på Internet för visning av porr är en sådan begränsning för barnens bästa som snarast bör införas.

I motion 2002/03:So510 av Viviann Gerdin och Birgitta Sellén (c) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda konsekvenserna av det sexualiserade våldet i syfte att sätta gränser för vad som skall få visas i medierna (yrkande 2). Det sexualiserade våldet i samhället har ökat och blivit allt grövre och gränserna har suddats ut för det tillåtna. I spåren följer en ökad människohandel världen över, och i några EU-länder ser vi hur prostitutionen legaliseras. För att möta orsakerna till våld och exploatering av kvinnor och barn behöver vi inrikta oss på att förändra normer och värderingar. Det handlar om vilka attityder som finns i samhället, att vuxna tar ansvar och mobiliserar sina krafter för att ge en motbild till den sex- och våldskultur de formligen översköljs av. Det behövs förändringar i lagstiftningen som sätter gränser för vad som skall tillåtas att visas på TV, film/video och över Internet. Detta arbete kan, enligt motionärerna, startas nationellt men behöver också ske internationellt. Första steget kan ske genom att vi i Sverige inte tillåter att sexualiserat och övrigt grovt våld får visas genom våra mediekkanaler.

Bakgrund

Enligt 1 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) är varje svensk medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad rätt att i ljudradio, television och vissa liknande överföringar samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar offentligen uttrycka tankar, åsikter och känslor och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst.

YGL är, enligt 1 kap. 6 §, tillämplig på sändningar av radioprogram som är riktade till allmänheten och avsedda att tas emot med tekniska hjälpmedel. Med sådana sändningar av radioprogram avses även tillhandahållande av direktsända och inspelade program ur en databas.

Av 1 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen framgår att det inte får förekomma att något som är avsett att framföras i ett radioprogram eller en teknisk upptagning först måste granskas av en myndighet eller något annat allmänt organ. Det får dock genom lag meddelas föreskrifter om granskning och godkännande av rörliga bilder i filmer, videogram eller andra tekniska upptagningar som skall visas offentligt. Sådana föreskrifter finns i lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram (granskningslagen). Av 1 § i den lagen framgår att en framställning i en film eller ett videogram skall vara

granskad och godkänd av Statens biografbyrå, innan den får visas vid allmän sammankomst eller offentlig tillställning. Från granskningsplikt undantas enligt 2 § 2 filmer och videogram som utgör reklam för vara eller tjänst. Enligt 5 § får framställningen i en film eller ett videogram inte godkännas för visning för barn under sju år, under elva år eller under femton år, om den kan vålla barn i den aktuella åldersgruppen psykisk skada. Statens biografbyrå utövar tillsyn över efterlevnaden av lagen. Byrån skall därvid verka för att överträdelser av bestämmelserna beivras.

Utan hinder av yttrandefrihetsgrundlagen gäller, enligt 3 kap. 11 § yttrandefrihetsgrundlagen, det som föreskrivs i lag för det fall att någon i förvärvssyfte till den som är under femton år lämnar ut filmer, videogram eller andra tekniska upptagningar med rörliga bilder med ingående skildringar av verklighetstrogen karaktär som återger våld eller hot om våld mot människor eller djur. Enligt 16 kap. 10 c § brottsbalken döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte till den som är under femton år lämnar ut en film, ett videogram eller en annan teknisk upptagning med rörliga bilder som innefattar ingående skildringar av verklighetstrogen karaktär som återger våld eller hot om våld mot människor eller djur för *otillåten utlämning av teknisk upptagning* till böter eller fängelse i högst sex månader. Bestämmelsen gäller inte filmer eller videogram som Statens biografbyrå godkänt för visning för någon åldersgrupp av barn under femton år.

Utredningar m.m.

Rådet mot skadliga våldsskildringar (U 1990:3), *Våldsskildringsrådet*, inrättades år 1990 som ett organ med uppgift att samordna verksamhet mot skadliga våldsskildringar i rörliga bilder.

Enligt direktiven (dir. 1990:40) är en grundläggande uppgift för rådet att vara ett samarbetsorgan för Skolöverstyrelsen, Socialstyrelsen, Statens biografbyrå, Brottsförebyggande rådet, Statens ungdomsråd, Arkivet för ljud och bild och Barmiljörådet. Tyngdpunkten i rådets samordnande uppgifter skall ligga på information och utbildning.

Våldsskildringsrådet överlämnade i maj 1993 betänkandet *En gräns för filmcensuren* (SOU 1993:39). Rådet föreslog att vuxencensuren skulle tas bort. Rådet förordade också att åldersgränserna för filmvisning på biografier skulle finnas kvar oförändrade och att ytterligare en gräns vid 18 år införs. Betänkandet har remissbehandlats, men regeringen har inte lämnat några förslag med anledning av detta.

Nordiska Dokumentationscentralen för Masskommunikationsforskning (Nordicom) finns i Göteborg och har funnits i drygt 25 år. Nordicoms uppgift är att sprida kunskap om medie- och kommunikationsförsörjningen i de nordiska länderna. Genom olika nationella och nordiska kanaler förmedlar Nordicom kunskap om forskningen och dess resultat till forskare, studenter, beslutsfat-

tare, mediepraktiker, journalister, informatörer, lärare och den intresserade allmänheten.

Nordicom fick år 1997 i uppdrag av Unesco att bilda ett informationscentrum, International Clearinghouse on Children and Violence on the Screen, för att sprida information i hela världen om forskning kring barn, ungdomar och medievåld. En bakomliggande tanke är att förståelsen av frågor som rör barn och medievåld måste breddas och fördjupas via en effektiv kunskaps spridning. En övergripande utgångspunkt för Nordicoms arbete är konventionen om barnets rättigheter. Det är ur denna synvinkel begreppet våld betraktas. Verksamhetsområdet innefattar kunskap om våldshandlingar i TV-fiktionsprogram och långfilmer på bio, nyhets- och faktaprogram, video- och data-spel, bilder och texter tillgängliga på Internet.

Europeiska unionens råd har antagit rådets rekommendation 98/560/EG av den 24 september 1998 om utvecklingen av konkurrenskraften hos den europeiska industrin för audiovisuella tjänster och informationstjänster genom främjande av nationella system för att uppnå en jämförbar och effektiv skyddsnivå för minderåriga och för den mänskliga värdigheten. Rekommendationen vänder sig till medlemsstaterna, berörda branscher och kommissionen. Den omfattar alla audiovisuella tjänster och informationstjänster som görs tillgängliga för allmänheten, oavsett spridningssätt. Som exempel nämns radio- och TV-sändningar, privata direktanslutna tjänster eller tjänster på Internet. Medlemsstaterna rekommenderas att, som ett komplement till lagstiftningen, främja inrättandet på frivillig grund av nationella system för skydd av minderåriga och den mänskliga värdigheten inom de olika mediebranscherna. Vidare rekommenderas medlemsstaterna att samarbeta på gemenskapsnivå för att utveckla metoder för en jämförbar utvärdering. Kommissionen ansvarar för att utveckla dessa metoder tillsammans med berörda nationella myndigheter.

Med anledning av Europeiska unionens råds rekommendation har Våldsskildringsrådet i tilläggsdirektiv den 22 december 1998 (dir. 1998:110) fått i uppdrag att informera berörda branscher om innehållet i rekommendationen, följa branschernas självreglerande arbete med de frågor som rekommendationen omfattar, fungera som samtalspartner i frågor som rör skydd av barn och den mänskliga värdigheten om branscherna så önskar och fortlöpande rapportera till Kulturdepartementet och Näringsdepartementet om hur branschernas självregleringsarbete fortskrider. Arbetet med uppdraget skall enligt direktivet fortsätta så länge rekommendationen gäller eller regeringen fattar annat beslut. Våldsskildringsrådet lämnade senast i januari 2002 en rapport om självregleringen i Sverige till de berörda departementen.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med riksdagens behandling av proposition 1989/90:70 om våldsskildringar i rörliga bilder m.m., i vilken lagen om granskning och kontroll av film och videogram föreslogs, yttrade konstitutionsutskottet bl.a. följande till

kulturutskottet (1989/90:KU7y) när det gällde frågan om förhandsgranskning av film och videogram för privat bruk.

Mot obligatorisk förhandsgranskning kan anföras viktiga principiella invändningar. Den utgör en form av censur och innebär därför ett allvarligt ingrepp i yttrandefriheten. Den enda form av censur som förekommer i vårt land är den sedan länge förekommande förhandsgranskningen av filmer och videogram som skall visas offentligt. När det gäller förhandsgranskning av filmer och videogram som är avsedda för privat bruk gör sig emellertid enligt utskottet de principiella invändningarna mot censur gällande i avsevärt högre grad. Sedan länge har det inte förekommit någon censur av yttranden som är avsedda att spridas till medborgarna i deras hem. Att införa obligatorisk förhandsgranskning av videogram och filmer som är avsedda för privat bruk skulle därför innebära ett betydande avsteg från de principer som gäller på det yttrandefrihetsrättsliga området. För en sådan censur krävs således mycket starka skäl. Som framgår av det föregående är det inte förenligt med regeringsformen att införa förhandsgranskning för att komma till rätta med problemet med våldsskildringarna, om det finns någon annan lika effektiv och mindre ingripande metod. Utskottet anser att det åtgärdsprogram som läggs fram i propositionen – särskilt när det gäller förslagen om straffbestämmelserna och om bättre kontroll och tillsyn – har goda förutsättningar att få större effekt än obligatorisk förhandsgranskning. I likhet med regeringen finner utskottet därför att det inte bör införas en lagstiftning om obligatorisk förhandsgranskning av videogram som sprids till den enskilde konsumenten genom uthyrning eller försäljning.

När det gällde frågan om avskaffande av vuxencensuren uttalade utskottet följande.

Enligt utskottets mening framstår det som helt klart att det bör förekomma förhandsgranskning av filmer och videogram som skall visas offentligt för barn. En förhandsgranskning av filmer avsedda att visas offentligt för barn inger inte heller några större yttrandefrihetsrättsliga betänkligheter. En mycket mera komplicerad fråga är om förhandsgranskningen också skall gälla för vuxna. Här gör sig givetvis de yttrandefrihetsrättsliga aspekterna gällande med betydande styrka. Det kan dock knappast hävdas att en lagstiftning som går ut på att förhindra offentlig visning av mycket extrema våldsskildringar av spekulativ karaktär eller av barnpornografi utgör en fara för yttrandefriheten.

Utskottet behandlade vid riksmötet 1994/95 bl.a. en motion vari yrkades att förhandsgranskningen av biografilm för vuxna skulle avskaffas och att i stället en ny åldersgräns på 18 år borde införas för offentlig visning av filmer och videogram samt en motion vari förordades en tvingande 18-årsgräns både för filmer som skall visas på biografier och för distribution via videogram. Utskottet uttalade bl.a. följande.

Våldsbrottsligheten är ett allvarligt samhällsproblem. På senare tid har förekommit flera fall av provocerat våld där unga människor är inblandade. Händelserna har gett upphov till oro på många håll. I motionerna finns också uttryck för sådan oro. En rad åtgärder har vidtagits för att begränsa skadeverkningarna av våldsskildringarna i medierna. De flesta videogram som distribueras är numera också föremål för frivillig förhands-

granskning. Utskottet har dock tidigare uttalat sig mot obligatorisk förhandsgranskning.

Vid riksmötet 1998/99 behandlade utskottet motionsyrkanden som på olika sätt rörde våldsskildringar. Utskottet, som avstyrkte samtliga motioner, uttalade bl.a. att ”medievåldet skall angripas främst genom information och frivilliga åtgärder, inte i första hand genom förbudslagstiftning och censuråtgärder, såsom obligatorisk förhandsgranskning av videogram”. Vidare uttalade utskottet att frågan om avskaffande av den s.k. vuxencensuren inte var helt oproblematiske och att den granskning av filmer och videogram som förekom kan ha en viss återhållande effekt på våldsskildringar. Utskottet var därför inte berett att föreslå någon ändring (bet. 1998/99:KU22).

Under hösten 2000 behandlade utskottet ett antal motionsyrkanden om bl.a. avskaffande av vuxencensuren, införande av en ny åldersgräns på 18 år och obligatorisk videogramgranskning. Utskottet, som avstyrkte samtliga motioner, vidhöll sin tidigare uppfattning. Utskottet har därefter inte ändrat sina bedömningar (bet. 2000/01:KU9 och 2001/02:KU31).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare bedömning att frågan om avskaffande av den s.k. vuxencensuren inte är helt oproblematiske och att den granskning av filmer och videogram som förekommer kan ha en viss återhållande effekt på våldsskildringar. Utskottet är därför inte berett att föreslå någon ändring och avstyrker därför motionerna 2002/03:K416 och 2002/03:Kr372 yrkande 12.

I motion 2002/03:So360 yrkande 7 tas frågan upp om samhällets skyldighet bl.a. att skydda barn och ungdomar från påtvingad sexualisering samt att minska utbudet i medier av sexualiserade bilder. Även i motionerna 2002/03:K422 och 2002/03:So510 yrkande 2 tas liknande frågor upp. Utskottet anser, liksom tidigare, att det är viktigt att samhället på olika sätt söker motverka pornografi, men inte i första hand genom lagstiftning. Även opinionsbildningens betydelse för att på sikt skapa värdefulla attitydförändringar bör betonas. Det är inte enbart TV, radio och tidningar utan även politiska partier, föreningar, offentliga personer och privatpersoner som har en viktig roll när det gäller att motverka pornografi i alla dess former. Våldsskildringsrådet inrättades år 1990 som ett organ med uppgift att samordna verksamhet mot skadliga våldsskildringar i rörliga bilder. Våldsskildringsrådet ansvarar bl.a. för att följa branschernas självreglerande arbete och fungera som samtalspartner i frågor som rör skydd av barn och medier. Utskottet avstyrker motionerna 2002/03:K422, 2002/03:So360 yrkande 7 och 2002/03:So510 yrkande 2.

Pornografi

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2002/03:So510 yrkande 3 om anspelningpornografi.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2002/03:K261 om djurpornografi.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2002/03:Ub556 yrkande 5 om att det är upp till varje vuxen person att få tillägna sig pornografiska alster.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna 2002/03:K300 och 2002/03:K343 om pornografi.

Motioner

I motion 2002/03:So510 av Viviann Gerdin och Birgitta Sellén (c) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att all barnpornografi snarast förbjuds (yrkande 3). Gränserna för de sexualiserade övergreppen har suddats ut successivt, och även barnen drabbas. Tillvänjningen av våldsinslagen sker dagligen i medierna. Vuxna kvinnor kläs ut till barn med nappar och blöja för att väcka lust till barn. I förlängningen drabbar det alla, även barnen, genom den exploatering av barnpornografin som i dag är en storindustri. Världen behöver vuxna som tar ansvar, som inser riskerna som barnen utsätts för när de exploateras som sexobjekt. Vi måste ställa oss på barnens sida genom att all pornografi med anspelning på barn snarast förbjuds.

I motion 2002/03:K261 av Gustav Fridolin och Ulf Holm (mp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om förbud mot tidelag och framställning, förmedling och innehav av djurpornografiskt material. Djur utsätts, enligt motionärerna, för sexuella övergrepp i dag. Rapporter om detta kommer till djurskyddsorganisationerna i allt större omfattning. På Internet sprids i dag bilder där djur utnyttjas sexuellt och där det hävdas att bilderna är tagna i Sverige. Enligt vår mening är dessa signaler tillräckliga för att ett förbud ska vara motiverat. Tidigare i 1944 års djurskyddslag fanns en paragraf med ett rakt förbud. Djurskyddslagen från 1988 saknar sådan. Enligt vår mening bör ett förbud mot tidelag införas. Paragrafen bör även vara straffsanktionerad. Motionärerna anser också att åtgärder bör vidtas då det gäller djurpornografiskt material, särskilt bildmaterial. Justitiekanslern har i ett PM för ett antal år sedan själv dragit en parallell mellan barnpornografi och djurpornografi. Justitiekanslern pekar på att det i båda fallen handlar om individer som knappast kan anses ha givit sitt samtycke. I vissa sammanhang har det gjorts gällande att ett förbud mot framställning, förmedling och innehav av djurpornografiskt material skulle vara ett alltför stort ingrepp i yttrandefriheten. Motionärerna har svårt att se det påstådda. Under alla omständigheter bör frågan hanteras mer seriöst än att möjligheter-

na till ett stärkt skydd för djuren inom det här området bara viftas bort. Möjligheterna till ett stärkt skydd bör bli föremål för en ordentlig genomlysning. Det känns, enligt motionärerna, som ett självklart krav att vårt samhälle inte skall tillåta att djur utnyttjas sexuellt eller att dessa övergrepp skall få förevisas på bild och film.

I motion 2002/03:Ub556 av Tasso Stafilidis (v) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att det är upp till varje vuxen individ att få tillägna sig sexuellt upphetsande alster och att det inte är samhällets uppgift att lägga någon värdering i det, under förutsättning att ingen skadas eller kränks (yrkande 5). Jämställdhet vad gäller sexuell utövning mellan parter skall vara jämlik, oavsett vilket kön man är skapad med eller har tillägnat sig. Alla är vi olika när det gäller hur vi bäst blir sexuellt stimulerade. Därför måste det vara upp till varje vuxen människa att tillägna sig sexuellt upphetsande alster och det är inte samhällets uppgift att lägga någon värdering i det, under förutsättning att ingen skadas eller kränks.

I motion 2002/03:K300 av Carina Hägg (s) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om behovet av en undersökning om pornografins utbredning i Sverige. Sverige är i dag ett mycket öppet land, och det är för det mesta positivt. Men det innebär att vi får allt svårare att kontrollera exempelvis TV-kanaler, videoutbud och Internet. Genom dessa kanaler strömmar pornografiskt material till vårt land, utan att vi har möjlighet eller insikt i vilka vägar det tar. Det finns ingen möjlighet att stoppa olämpligt material genom Internet eller utländska TV-kanaler. Detta innebär att pornografin kan breda ut sig i Sverige, utan att vi själva vill det. För ungdomar och barn innebär det att de formar sin bild av kärlek med ledning av det som de kommer i kontakt med. För att vi skall ha någon möjlighet att påverka måste vi, enligt motionären, veta på vilka vägar och i vilken omfattning som pornografin nu kommer till vårt land. Vi behöver också undersöka hur marknadsföringen av exempelvis porrfilmer sker, liksom hur pornografins utbredning påverkar vårt samhälle.

I motion 2002/03:K343 av Veronica Palm (s) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om pornografi som hinder för verklig jämställdhet. Så länge det finns pornografi kan vi aldrig uppnå verklig jämställdhet. Pornografi är, vid sidan av sexualiserat våld, det yttersta och mest makabra beviset på att vi lever i ett patriarkat – ett system som värderar män högre än kvinnor. Pornografi fungerar också som ideologiskt bränsle och bidrar till att vidmakthålla systemet. I all pornografi ges budskapet att kvinnor är objekt, tillgängliga för mäns behov. Pornografi är dokumentation av mäns övergrepp på kvinnor och barn. Budskapet är att kvinnor njuter av sexuellt våld. Att försvara pornografi är att försvara sexuellt utnyttjande i yttrandefrihetens och tryckfrihetens namn. I kampen för ett jämställt samhälle och uppluckring av traditionella könsroller är det logiskt att också motverka all form av pornografi.

Bakgrund

Gällande bestämmelser

Enligt 16 kap. 10 a § brottsbalken döms den som

1. skildrar barn i pornografisk bild,
2. sprider överlåter, upplåter, förevisar eller på annat sätt gör en sådan bild av barn tillgänglig för någon annan,
3. förvärvar eller bjuder ut en sådan bild av barn,
4. förmedlar kontakter mellan köpare och säljare av sådana bilder av barn eller vidtar någon annan liknande åtgärd som syftar till att främja handel med sådana bilder, eller
5. innehar en sådan bild av ett barn

för *barnpornografibrott* till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader. Med barn avses en person vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som, när det framgår av bilden och omständigheterna kring den, är under 18 år.

Varken tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen är tillämpliga på skildring av barn i pornografisk bild (1 kap. 10 § respektive 1 kap. 13 §).

Den som i bild skildrar sexuellt våld eller tvång med uppsåt att bilden eller bilderna sprids eller som sprider en sådan skildring kan, om inte gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig, dömas för *olaga våldsskildring* enligt 16 kap. 10 b § brottsbalken (BrB).

Enligt 2 kap. 14 § ordningslagen (1993:1617) får offentlig tillställning som utgör pornografisk föreställning inte anordnas. Straffet för överträdelse av förbudet är enligt 2 kap. 29 § 5 samma lag böter eller fängelse i högst sex månader. Med offentlig tillställning förstås, enligt 2 kap. 3 § ordningslagen, bl.a. tävlingar och uppvisningar, danstillställningar, marknader och mässor.

Tidigare riksdagsbehandlingar

Utskottet behandlade vid riksmötet 1993/94 motioner om en allmän översyn av den lagstiftning som berör pornografin och dess tillämpning samt om en översyn av definitionen av pornografi. Enligt utskottet fanns det anledning att avvakta ytterligare erfarenheter av tillämpningen av straffbestämmelsen om olaga våldsskildring och av den nya yttrandefrihetsgrundlagen innan ställning togs till behovet av ytterligare lagstiftningsåtgärder. Utskottet avstyrkte motionerna (bet. 1993/94:KU1).

Vid riksmötena 1994/95 och 1996/97 avstyrkte utskottet motioner om förbud mot anspelningspornografi med hänvisning till pågående utredningsarbete i Barnpornografiutredningen (bet. 1994/95:KU14 och 1996/97:KU15).

Under riksmötet 1997/98 behandlade utskottet motioner med yrkanden bl.a. om en översyn av lagstiftningen om kvinnoförnedrande pornografi, om

att begränsa tillgängligheten av pornografi, om en åldersgräns för köp av pornografiska skrifter samt om förbud mot rullande reklam för pornografi. Utskottet (bet. 1997/98:KU19) gjorde följande bedömning.

Enligt den lagstiftning vi har i dag kan den som t.ex. i stillbild eller i en rörlig bild skildrar sexuellt våld eller tvång med uppsåt att bilden eller bilderna sprids eller som sprider en sådan skildring dömas för olaga våldsskildring till böter eller fängelse i högst två år. Begås gärningen genom tryckt skrift eller t.ex. i en film skall de anses som tryckfrihets- respektive yttrandefrihetsbrott. Utskottet är inte berett att föreslå ytterligare lagstiftningsåtgärder med anledning av motionerna varför dessa avstyrks.

Barnpornografiutredningen (SOU 1997:29) gjorde bedömningen att ett barn som ser en film där vuxna personer framställs som barn rimligen inte kan antas identifiera sig med dessa personer. Barn i allmänhet borde enligt utredningen därför inte kunna anses kränkta av denna typ av pornografi på samma sätt som av barnpornografi. Vidare menade utredningen att det inte torde vara möjligt att avgränsa en kriminalisering av befattning med dessa alster till befattning med sådana som uppmuntrar till tankar på sexuellt umgänge med unga personer. Därmed ansåg utredningen att det inte var möjligt att generellt straffbelägga denna typ av pornografi av annat skäl än att den kan såra den allmänna anständighetskänslan, vilket utredningen menade inte räckte som en grund för kriminalisering. Utredningens slutsats blev följaktligen att straffrättsliga åtgärder mot denna kategori av pornografiska bilder inte borde genomföras.

Regeringen gjorde ingen annan bedömning än den som utredningen hade gjort (prop. 1997/98:43).

Vid riksmötet 1998/99 avstyrkte utskottet motioner om en översyn av lagstiftningen om pornografi, om åtgärder mot pornografi i dagligvaruhandeln, om införande av en 18-årsgräns för köp av pornografiska tidskrifter och videofilmer samt vid uthyrning av pornografiska videofilmer och om att förbjuda pornografisk reklam på liknande sätt som tobaks- och alkoholreklam. Utskottet ansåg det viktigt att samhället på olika sätt söker motverka pornografi, men inte i första hand genom lagstiftning. Även opinionsbildningens betydelse för att på sikt skapa värdefulla attitydförändringar betonades. Utskottet uttalade att det inte enbart är TV, radio och tidningar utan även politiska partier, föreningar, offentliga personer och privatpersoner som har en viktig roll när det gäller att motverka pornografi i alla dess former (bet. 1998/99:KU22). Utskottet gjorde i betänkandena 2000/01:KU9 och 2001/02:KU21 samma bedömning.

Utskottet gjorde i betänkande 2000/01:KU9 följande bedömning med anledning av några motioner i vilka föreslogs att anspelningspornografi skulle förbjudas.

När det gäller frågan om anspelningspornografi har såväl Barnpornografiutredningen som regeringen gjort bedömningen att en kriminalisering inte bör ske. Utskottet finner inte skäl att göra någon annan bedömning. Motionerna avstyrks.

Med anledning av ett motionsyrkande enligt vilket begärdes ett tillkännagivande till regeringen om att det är upp till varje vuxen individ att få tillägna sig sexuellt upphetsande alster och att det inte är samhällets uppgift att lägga någon värdering i det, under förutsättning att ingen skadas eller kränks, ville utskottet i samma betänkande peka på att befattning med pornografi som sådan inte är kriminaliserad i Sverige. Däremot är skildringar av barn i pornografisk bild kriminaliserat som barnpornografibrott (16 kap. 10 § BrB). Detta gäller även innehav av sådan bild. Utskottet fann inte skäl att föreslå någon åtgärd med anledning av motionen, varför den avstyrktes.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har tidigare gjort bedömningen att en kriminalisering av s.k. anspelningspornografi inte bör ske. Utskottet gör i dag ingen annan bedömning och avstyrker därför motion 2002/03:So510 yrkande 3.

Utskottet är inte berett att föreslå ytterligare inskränkningar i tryckfriheten eller yttrandefriheten och avstyrker av denna anledning motion 2002/03:K261.

Med anledning av ett motionsyrkande tidigare år i vilket begärdes ett tillkännagivande till regeringen om att det är upp till varje vuxen individ att få tillägna sig sexuellt upphetsande alster och att det inte är samhällets uppgift att lägga någon värdering i det, under förutsättning att ingen skadas eller kränks, ville utskottet peka på att befattning med pornografi som sådan inte är kriminaliserad i Sverige. Däremot är skildringar av barn i pornografisk bild kriminaliserat som barnpornografibrott (16 kap. 10 § BrB). Detta gäller även innehav av sådan bild. Utskottet fann inte skäl att föreslå någon åtgärd med anledning av motionen, varför den avstyrktes. Utskottet, som vidhåller sitt tidigare ställningstagande, avstyrker motion 2002/03:Ub556 yrkande 5.

I motionerna 2002/03:K300 och 2002/03:K343 framförs yrkanden som gäller pornografi. Utskottet har tidigare med anledning av motioner som tagit upp frågor kring pornografi ansett det viktigt att samhället på olika sätt söker motverka pornografi, men inte i första hand genom lagstiftning. Även opinionsbildningens betydelse för att på sikt skapa värdefulla attitydförändringar betonades. Utskottet uttalade att det inte enbart är TV, radio och tidningar utan även politiska partier, föreningar, offentliga personer och privatpersoner som har en viktig roll när det gäller att motverka pornografi i alla dess former. Utskottet vidhåller denna uppfattning och är inte berett att tillstyrka motionerna 2002/03:K300 eller 2002/03:K343.

Internetombudsman

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2002/03:K401 om inrättande av en Internetombudsman.

Motion

I motion 2002/03:K401 av Peter Pedersen (v) föreslås att riksdagen begär att regeringen överväger ett inrättande av en Internetombudsman i syfte att skydda barns integritet, intressen och hälsa från skadlig inverkan och utnyttjande via Internet. Tyvärr är pornografin mycket frekvent på olika hemsidor i cybervärlden, där även barnpornografi läggs ut. Pornografi är inte förbjudet, men dess innehåll och budskap lämpar sig definitivt inte för barn. I detta sammanhang utgår motionären från att barn är barn och att de måste ha rätt till sin barndom, rätt att känna trygghet, värme och omtanke, rätt att få leka, utbildas och varsamt utvecklas till vuxna individer. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att överväga inrättandet av en Internetombudsman som ges starka befogenheter att verka och ingripa för att skydda främst barns integritet, intressen och hälsa från skadlig inverkan och utnyttjande via Internet. Porrfilm kan ses nattligen i någon satellit-TV-kanal, och här bör föräldrar kunna märka om deras barn sitter uppe och tittar på TV sena nätter eller om videon ständigt går på inspelning vid dessa sena tider. På Internet är allt detta oerhört mer lättillgängligt, och många barn överträffar dessutom sina föräldrar i datakunskaper och i Internetanvändning. I hemmet kan den som vill med hjälp av en dator söka information, t.ex. pornografi, dygnet runt. Det är därför viktigt att vuxna, t.ex. föräldrar och lärare, får kunskaper som gör att de kan motverka att barn ostört kan söka efter för dem olämpligt innehåll på nätet. Även i detta avseende kan en Internetombudsman vara till stor nytta.

Bakgrund

I maj 1998 trädde en lag i kraft om ansvar för elektroniska anslagstavlor (SFS 1998:112), dvs. tjänster för elektronisk förmedling av meddelanden. Enligt lagen har den som tillhandahåller en elektronisk anslagstavla på t.ex. Internet ett visst ansvar för innehållet, bl.a. genom skyldigheten att ta bort vissa meddelanden som uppenbart avses i brottsbalkens bestämmelser om t.ex. barnpornografibrott och olaga våldsskildring.

I proposition 1999/2000:86 *Ett informationssamhälle för alla* bedömde regeringen att samhällets intresse av att skydda barn från skadligt innehåll i nya informationsbärande medier, bl.a. Internet, måste tryggas. Regeringen anförde att den utöver nationella åtgärder aktivt skulle delta i det internationella arbetet för att skapa ett gott skydd för barn i en globaliserad medievärld.

I skälen för sin bedömning konstaterade regeringen att Sverige deltar i internationellt samarbete på området, bl.a. inom EU. Regeringen erinrade om ministerrådets under 1998 antagna rekommendation om skydd av minderåriga

och den mänskliga värdigheten i audiovisuella tjänster och informationstjänster respektive rådets handlingsplan för att främja en säkrare användning av Internet. Vidare anförde regeringen att Vårdsskildringsrådet ansvarar för att informera branscherna om rekommendationens innehåll, följa branschernas självreglerande arbete och fungera som deras stöd och samtalspartner i frågor som rör skydd av barn och medier. Regeringen påpekade att även handlingsplanen syftade till att främja branschens självreglering. Därutöver anförde regeringen att rekommendationen och handlingsplanen under 1999 följdes upp av två separata rådsslutsatser av EU:s ministerråd om självregleringens roll inom nya medietjänster och behovet av att skydda barn från skadligt innehåll vid framväxten av digital distributionsteknik. Att självreglering förespråkas som komplement till regelverket i dessa och andra internationella dokument hade enligt regeringen delvis att göra med den snabba tekniska utvecklingen. Nationell lagstiftning är inte heller tillräcklig när det gäller ett globalt medium som Internet. Därutöver framhöll regeringen att informationsinsatser och medvetandegörande insatser också är mycket viktiga. Härvid nämnde regeringen bl.a. det arbete som bedrivs inom Vårdsskildringsrådet samt the Unesco International Clearinghouse on Children and Violence on the Screen, vars verksamhet är placerad vid Göteborgs universitet med finansiering av den svenska regeringen.

Internetombudsmannen är en ideell förening, som bildades år 1999, med syfte att organisera Internetanvändare samt ordna kunskapsgenererande verksamhet med relevans för Internetanvändning åt allmänheten. Internetombudsmannen har i dag sitt säte vid högskolan i Borlänge och drivs av studenter och lärare. Internetombudsmannens ambition är att hjälpa Internetanvändarna genom att svara på frågor inom teknisk nätsäkerhet vilket bl.a. innebär frågeställningar vad gäller brandväggar, virus, hacking och annan teknisk problematik. Internetombudsmannen för debatt inom säkerhetsområdet samt försöker påverka beslutsfattare och utvecklare för att skapa en säker miljö på Internet. Föreningen kan nås via hemsidan (www.internetombudsmannen.se).

I regeringens skrivelse 1999/2000:137 *Barn – här och nu, Redogörelse för barnpolitiken i Sverige med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter* redovisade regeringen barnfrågorna under Sveriges ordförandeskap i ministerrådet inom EU våren 2001. I detta sammanhang redogjorde regeringen för sitt beslut att under det svenska ordförandeskapet arrangera ett expertseminarium med namnet *Barn och unga i det nya medielandskapet* (s. 136 f.). Regeringen anförde att seminariet låg i linje med det redan pågående arbetet inom EU med att skapa en acceptabel skyddsnivå för barn i ett medielandskap kännetecknat av globalisering, snabb teknikutveckling och framväxt av nya system för mediedistribution. Härvid framhöll regeringen att globaliseringen och teknikutvecklingen visade på behovet av att, vid sidan av nationell lagstiftning, förstärka insatserna för att skapa dialog med branscherna, etablera internationella nätverk samt förebygga skadeverkningar genom kunskapsinsamling och informationsspridning. Regeringen påpekade vidare att

medvetenheten och enigheten inom EU är stor om att det nya medielandskapet kräver nya metoder för att skydda barn.

Expertseminariet om det nya medielandskapet och dess konsekvenser för barn och unga hölls i februari 2001. Vid seminariet behandlades bl.a. frågan om skydd av minderåriga från skadligt innehåll på Internet och i dator- och TV-spel.

Konstitutionsutskottet behandlade i betänkande 2000/01:KU9 motioner där frågor om begränsningar av vissa hemsidor på offentliga datorer respektive av utbudet på Internet berördes. Motionerna tog bl.a. sikte på skyddet för barn och unga vid deras användning av Internet. I sin bedömning hänvisade utskottet till regeringens skrivelse 1999/2000:137 *Barn – här och nu, Redogörelse för barnpolitiken i Sverige med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter*. Utskottet konstaterade att det redan pågick ett omfattande arbete som syftade till att skydda barn från skadligt och olämpligt medieinnehåll och avstyrkte motionerna.

Utskottet behandlade i betänkande 2000/01:KU19 ett motionsyrkande om en Internetombudsman. Utskottet framhöll att ett omfattande arbete pågick såväl nationellt som internationellt. Vid sidan av lagstiftningsåtgärder pågick ett arbete för att främja självreglerande insatser samt genom att sprida information och att göra föräldrar och andra medvetna om de risker som är förknippade med användningen av nya informationsbärande medier. En viktig del i arbetet med att skydda barnen i det nya medielandskapet var givetvis att göra kompetens och kunskap på området lätt tillgängliga för föräldrar och andra vuxna som ansvarar för barnens skydd. Utskottet utgick från att regeringen noggrant följer upp och tar till vara de insatser som hittills gjorts i detta syfte. Förutom insatser för att samla och förmedla kompetens har även Barnombudsmannen till uppgift att bevaka barnens skydd också på detta område. Någon åtgärd med anledning av vad som anfördes i motionen var därför inte nödvändig. Motionen avstyrktes.

Hösten 2002 inleddes ett EU-projekt om barns och ungdomars säkerhet på Internet. I projektet deltar bl.a. det svenska Våldsskildringsrådet. Projektet går under namnet *SAFT* (Safety and Awareness for Tweens). Fem länder medverkar i projektet. Projektet är ett informations- och utbildningsprojekt för en säkrare användning av Internet bland barn och ungdomar. Det finansieras med EU-medel och kommer att pågå i 18 månader. Målgrupperna för projektet är föräldrar, barn och unga, lärare och massmedier. Projektets syfte är att öka medvetenheten om både farorna och fördelarna med Internet när det gäller barn och ungdomar. Projektgruppen vill sprida kunskap till barn och ungdomar om hur de kan undvika risker när de använder Internet och vidare lära föräldrar hur de kan skydda barnen mot olämpligt material på Internet. Det är tänkt att ske genom kampanjer riktade till barn och föräldrar samt genom framtagande av utbildningspaket för skolan och lärarna med information om säker Internetanvändning för unga. I projektet deltar också Internetindustrin, bl.a. genom att föra ut information till Internetanvändarna om säker Internetanvändning för barn och ungdomar. Projektet kommer att inledas med

att samtliga deltagarländer på nationell nivå genomför en studie av användarvanor, riskbeteenden och upplevelser av innehåll på Internet.

Parallellt med att opinionsundersökningen genomförs i de medverkande länderna sker nästa steg som är att bygga upp ett nationellt nätverk i respektive land. Det skall omfatta Internetindustrin, myndigheter och ideella organisationer som är berörda och engagerade i frågan. Därefter skall det inom ramen för projektet anordnas en intern workshop av Internetindustrin samt ett dialogseminarium mellan industrin och övriga målgrupper. Utifrån detta skall en s.k. Safe Use Guide, om hur unga kan använda Internet på ett säkert sätt, tas fram och distribueras till Internetanvändarna. Projektet innebär också att ett utbildningspaket om säker Internetanvändning tas fram. Utbildningspaketet, som skall innehålla råd och praktiska övningar kring Internetanvändning, skall kunna användas av lärare och elever i skolan och barn och föräldrar i hemmen. Vidare skall ett omfattande informationsarbete gentemot medierna inledas för att sprida kunskap om projektet och om hur barn och ungdomar säkrare kan använda Internet. Allmänhet, politiker m.fl. är målgrupperna för informationen som kommer att spridas av Vårdsskildringsrådet.

Utskottets ställningstagande

Med hänsyn till bl.a. Vårdsskildringsrådets arbete och till det pågående SAFT-projektet anser inte utskottet att någon åtgärd med anledning av vad som anförs i motion 2002/03:K401 är nödvändig. Motionen avstyrks därför.

Hets mot folkgrupp

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna 2002/03:K310 yrkande 3, 2002/03:L318 yrkande 6 och 2002/03:L249 yrkande 7 om hets mot transpersoner.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2002/03:K380 yrkandena 1 och 2 om hets mot funktionshindrade.

Motioner

I motion 2002/03:K310 av Gabriel Romanus m.fl. (fp, s, v, c, mp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att transpersoner, dvs. könsidentitet, skall omfattas av tryckfrihetsförordningens bestämmelser i 7 kap. 4 § 11 om hets mot folkgrupp (yrkande 3). I 7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen konstateras att hets mot folkgrupp i tryckt skrift är straffbart. Motionärerna vill att riksdagen fullföljer den påbörjade förändringen av denna bestämmelse så att hets mot folkgrupp på grund av sexuell läggning inkluderas. Reformen bör dock kompletteras med ett motsvarande förbud mot hets mot grupp med anspelning på könsidentitet. Motionärerna anser att riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att återkomma

med förslag som innebär en ändring av 7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen.

I motion 2002/03:L318 av Gustav Fridolin m.fl. (mp) föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan lagändring att även transpersoner omfattas av lagen om hets mot folkgrupp (yrkande 6). Trots att kunskap om att hets och hot mot homo- och bisexuella och transpersoner oftast kan vara svåra att skilja på sinsemellan, är könsidentitet/könsidentitetsuttryck inte inkluderade i lagstiftningen om hets mot folkgrupp. Risker blir att de personer som i dag hetsar mot homo- och bisexuella och transpersoner väljer att ändra sin terminologi och på så sätt kunna komma undan lagstiftningen. Att få slippa hets som transperson måste vara lika självklart som att slippa det som homo- och bisexuell. Miljöpartiet anser att även transpersoner skall omfattas av lagen om hets mot folkgrupp.

I motion 2002/03:L249 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om tryckfrihetsförordningens och brottsbalkens bestämmelser om hets mot folkgrupp (yrkande 7). Folkpartiet liberalerna har under ett antal år arbetat för att bestämmelsen om hets mot folkgrupp utvidgas till att omfatta hets mot homosexuella, bisexuella och transpersoner. Det är bekymmersamt att den lagtekniska utformningen av beslutet om grundlagsändring innebär att transpersoner utestängs från skydd mot hets. Frågan om hets mot grupp med anspelning på könsidentitet bör inkluderas i bestämmelsen om hets mot folkgrupp bör, enligt motionärerna, dock utredas vidare.

I motion 2002/03:K380 av Gustav Fridolin (mp) föreslås att riksdagen begär att regeringen *dels* lämnar förslag på lagstiftning i enlighet med vad i motionen anförts om att förbjuda hets mot personer med funktionshinder (yrkande 1), *dels* tillsätter en utredning om hetsen, hoten och våldet mot människor med funktionshinder i enlighet med vad som i motionen anförts (yrkande 2). Uppmaningar till våld eller hot om våld mot personer med funktionshinder borde, enligt motionären, vara förbjudet enligt samma principer som det är förbjudet att hetsa mot andra folkgrupper. Förutom hotet från den svenska högerextremismen och högerextrema grupper så existerar det generella attityder som direkt kränker och diskriminerar personer med funktionshinder. Förekomsten av detta beror på att vår nation och världen i stort bygger på funktionsförtryckande normer och värderingar. Handikappism, dvs. fördomar mot personer med funktionshinder, är i dagens samhälle tyvärr norm mer än ett undantag. Detta vill, enligt motionären, miljöpartisterna ändra på. De vill på allvar konfrontera de funktionsförtryckande normerna och värderingarna som ger möjligheten till handikappismen att frodas. Ett steg i rätt riktning för att motverka de generella samhällsliga attityder som direkt kränker och diskriminerar personer med funktionshinder är som sagt en skärpning i grundlagen så att denna innefattar förbud mot hets av personer med funktionshinder. Det kan invändas att grundlagens hetslagstiftning inte bör bli mer omfattande, men miljöpartisterna ser det som mycket viktigt att alla de grupper som behöver skydd också får det. Personer med funktionshinder är en sådan grupp. På

samma sätt är det viktigt att faktiskt utreda hetsen, hoten och våldet mot personer med funktionshinder. Det finns ett stort behov av en genomgripande utredning med möjlighet att genomlysas hela problemfältet och på allvar se vilka vidare lösningar som finns för att komma till rätta med hoten och våldet mot personer med funktionshinder.

Bakgrund

Den 1 januari 2003 trädde en ändring i 16 kap. 8 § brottsbalken i kraft som innebär att den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer, med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller *sexuell läggning*, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter. Enligt en ändring i 7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen, som också trädde i kraft den 1 januari 2003, anses gärningen som tryckfrihetsbrott om den begås i tryckt skrift.

I proposition 2001/02:59 Hets mot folkgrupp, som föregick ändringarna i tryckfrihetsförordningen och i brottsbalken, behandlade regeringen frågan om skyddet skulle begränsas till att avse endast homosexuell läggning. Regeringen anförde bl.a. följande.

Med ”transpersoner” brukar i regel avses transvestiter, transsexuella och andra personer som har en könsidentitet eller ett könsrollsöverskridande beteende, som tidvis eller alltid skiljer sig från samhällets gängse normer för hur en man respektive en kvinna förväntas vara. I betänkandet 2000/01:SfU11 behandlade socialförsäkringsutskottet en motion med yrkande att även bisexuella och transpersoner borde omfattas av den nationella handlingsplanen mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering i regeringens skrivelse 2000/01:59. Utskottet konstaterade att bisexualitet är en sexuell läggning, varför bisexuella således omfattas av handlingsplanen i fråga om diskriminering på grund av sexuell läggning. Angående transpersoner ville utskottet skilja på transsexualism och transvestism. Transsexualism, menade utskottet, har inget med personens sexuella läggning att göra utan berör könsidentiteten. Utskottet framhöll att diskriminering på grund av transsexualism är att betrakta som könsdiskriminering. Transvestism däremot, menade utskottet, är ett sexuellt beteende.

Regeringen ifrågasätter inte att enskilda transpersoner ofta drabbas av hot, våld och andra kränkningar. Detta är naturligtvis oacceptabelt. Bestämmelsen om hets mot folkgrupp tar dock inte sikte på dessa sorters övergrepp mot enskilda. Sådana gärningar är kriminaliserade enligt andra bestämmelser. Bestämmelsen om hets mot folkgrupp tar i stället sikte på hets mot kollektivt bestämda grupper. Regeringen vill framhålla att de personer som ingår i beteckningen transpersoner naturligtvis inte är mindre skyddsvärda än andra. Men även om det skulle förekomma hetspropaganda mot transpersoner som grupp saknas det i vart fall belägg för att detta skulle ha skett på ett sådant sätt att det nu skulle kunna motivera någon ytterligare begränsning av yttrandefriheten. Denna grupp bör därför inte föras in i bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

Även om det är just de homosexuellas utsatta situation som motiverar att tillämpningsområdet för bestämmelsen om hets mot folkgrupp utvidgas, anser regeringen att den lagtekniska utformningen av denna utvidgning bör ske på ett sätt som stämmer överens med utformningen av be-

stämmelsen i övrigt. Regeringen ansluter sig här till att brottsbeskrivningen generellt bör avse straffbara anspelningar på sexuell läggning. *Lagrådet* har inte ifrågasatt det sålunda föreslagna tillämpningsområdet utan tvärtom funnit att argumentet får godtas.

Lagrådet anför dock att uttrycket sexuell läggning kan uppfattas på olika sätt och att det torde föreligga en betydande risk för att det kommer att missuppfattas av många. Med hänsyn till det intresse av en klar och tydlig lagstiftning som gör sig särskilt gällande vid strafflagstiftning förordar Lagrådet att uttrycket, i tryckfrihetsförordningens och brottsbalkens bestämmelser om hets mot folkgrupp, skall ersättas med ”homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning”.

Regeringen delar Lagrådets uppfattning i fråga om intresset av en klar och tydlig strafflagstiftning och har också förståelse för Lagrådets förslag. Framför allt är det av rättssäkerhetsskäl viktigt att inte riskera att åstadkomma oförutsebara konsekvenser för enskilda.

I fråga om uttrycket sexuell läggning har riksdagen gett regeringen i uppdrag att utreda en enhetlig term i svensk lag för vad som i dag betecknas som sexuell läggning (bet. 1997/98:JuU20, rskr. 1997/98:276). Regeringen uppdrog därefter till 1999 års diskrimineringsutredning att se över användningen av uttrycket sexuell läggning i syfte att åstadkomma en konsekvent användning av uttrycket i lagstiftningen (dir. 1999:49). Utredningen har – i betänkandet Ett effektivt diskrimineringsförbud, Om olaga diskriminering och begreppen ras och sexuell läggning (SOU 2001:39) – uttalat att begreppet sexuell läggning, när det förekommer i lagtext, bör avse homo-, bi- och heterosexuell läggning.

Enligt regeringens mening är det ett angeläget intresse att utvecklingen mot att etablera uttrycket sexuell läggning som en vedertagen lagteknisk term för homo-, bi- och heterosexualitet kan fortsätta, så att uttrycket, nu och framöver, kan användas med denna innebörd på ett enhetligt och konsekvent sätt i lagstiftningen. En sådan fortsatt konsekvent användning av uttrycket i lagstiftningen är också ägnad att undanröja de farhågor för missuppfattningar som Lagrådet har uttryckt.

Regeringen gör bedömningen att det inte heller med en användning av det mer sammanfattande uttrycket sexuell läggning skulle kunna uppkomma sådan oklarhet som kan leda till rättsförluster för enskilda. Regeringen föreslår att bestämmelserna utformas så att de träffar hot och misaktning med anspelning på sexuell läggning. Uttrycket sexuell läggning i bestämmelserna om hets mot folkgrupp skall alltså, liksom i övrig lagstiftning, omfatta homo-, bi- och heterosexuell läggning, men inte sådana sexuella intressen, variationer, inriktningar eller beteenden, som kan finnas hos såväl hetero- och homo- som bisexuella personer. Begreppet sexuell läggning omfattar således inte transsexualism eller transvestism. Det omfattar inte heller böjelser såsom exempelvis pedofili.

Utskottet tillstyrkte i betänkandena 2001/02:KU23 och 2002/03:KU7 regeringens förslag till ändringar samt anförde följande med anledning av ett antal motioner som gällde transpersoner.

Regeringen framhåller i propositionen att de personer som ingår i be-teckningen transpersoner inte är mindre skyddsvärda än andra. Även om det skulle förekomma hetspropaganda mot transpersoner som grupp saknas det, enligt regeringen, i vart fall belägg för att detta skulle ha skett på ett sådant sätt att det nu skulle kunna motivera någon ytterligare begränsning av yttrandefriheten. Denna grupp bör därför inte föras in i bestämmelsen om hets mot folkgrupp. Utskottet delar denna uppfattning och avstyrker därför motionerna.

Regeringen beslutade den 31 januari 2002 att tillkalla en parlamentarisk kommitté (dir. 2002:11) med uppdrag att bl.a. överväga en gemensam lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder och samhällsområden, överväga om skydd mot missgynnande av personer med funktionshinder på grund av bristande tillgänglighet bör införas på andra samhällsområden än i arbetslivet och högskolan och överväga om ett skydd mot diskriminering av alla s.k. transpersoner bör införas. Kommittén skall redovisa uppdraget senast den 1 december 2004. Det står kommittén fritt att ta upp sådana andra frågor inom ramen för uppdraget som aktualiseras under utredningsarbetet. När det gäller diskriminering av s.k. transpersoner anges följande i direktiven.

Lagen om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning har till ändamål att motverka diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning. Med sexuell läggning avses homosexuell, bisexuell och heterosexuell läggning. Termen sexuell läggning förekommer även i direktivet om likabehandling i arbetslivet och får anses ha samma innebörd där. Enligt denna definition omfattas inte s.k. transpersoner. Med transpersoner brukar man avse transvestiter, transsexuella och andra personer som har en könsidentitet eller ett beteende som tidvis eller alltid skiljer sig från vad som utifrån stereotypa men utbredda föreställningar kan förväntas beroende på deras biologiska kön.

Transsexualism har både inom EG-rätten och i svensk rätt ansetts vara en fråga om könstillhörighet och inte om sexuell läggning. Transsexuella personer har därmed redan i dag ett skydd mot diskriminering i arbetslivet genom jämställdhetslagen och lagen om likabehandling av studenter i högskolan. Detta skydd omfattar emellertid inte några andra transpersoner.

Varje individ skall ha rätt till respekt och likabehandling. Under senare år har det i olika sammanhang, bl.a. i flera riksdagsmotioner, framförts önskemål om införande av ett särskilt skydd mot diskriminering av transpersoner. Det finns enligt regeringens mening anledning att nu närmare undersöka om det finns behov av att införa ett särskilt skydd mot diskriminering av transpersoner och hur ett sådant skydd i så fall skall utformas.

Uppdraget

Kommittén skall kartlägga och analysera behovet av och formerna för en reglering av ett förbud mot diskriminering av alla transpersoner. Kommittén skall belysa fördelar och problem med att införa en sådan reglering. Kommittén skall ta ställning till vilken personkrets som skall omfattas av ett eventuellt förbud. Kommittén skall vidare ta ställning till hur ett sådant förbud lämpligen kan avgränsas och sanktioneras samt hur det skall förhålla sig till förbudet mot könsdiskriminering. Kommittén skall också överväga om någon myndighet skall ha till uppgift att särskilt ta till vara transpersoners rättigheter. Kommittén skall också överväga om en eventuell lagstiftning mot diskriminering av transpersoner skall ingå i en gemensam diskrimineringslagstiftning.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har tidigare delat regeringens bedömning att de personer som ingår i beteckningen transpersoner inte är mindre skyddsvärda än andra samt att även

om det skulle förekomma hetspropaganda mot transpersoner som grupp har det i vart fall saknats belägg för att detta skulle ha skett på ett sådant sätt att det skulle kunna motivera någon ytterligare begränsning av yttrandefriheten, varför denna grupp därför inte borde föras in i bestämmelsen om hets mot folkgrupp. Utskottet vidhåller denna uppfattning och avstyrker därför motionerna 2002/03:K310 yrkande 3, 2002/03:L318 yrkande 6 och 2002/03:L249 yrkande 7.

Utskottet är inte berett att föreslå ytterligare inskränkningar i tryckfriheten eller yttrandefriheten med anledning av motion 2002/03:K380. Motionen avstyrks.

Vit makt-musik

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2002/03:Ub494 yrkande 5 om att förbjuda produktion av s.k. vit makt-musik.

Motion

I motion 2002/03:Ub494 av Gustav Fridolin (mp) föreslås att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om ändringar i relevant lagstiftning för att förbjuda produktionen av s.k. vit makt-musik (yrkande 5). Det krävs, enligt motionären, skärpta lagar och praxis. Den s.k. vit makt-musiken är ett allvarligt problem.

Bakgrund

Enligt 1 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen är varje svensk medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad rätt att i ljudradio, television och vissa liknande överföringar samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar offentligen uttrycka tankar, åsikter och känslor och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst.

Av 1 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen framgår att det inte får förekomma att något som är avsett att framföras i ett radioprogram eller en teknisk upptagning först måste granskas av en myndighet eller något annat allmänt organ. Såsom tryckfrihetsbrottet *hets mot folkgrupp* anses, enligt 7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen, gärning varigenom någon hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelser eller sexuell läggning, om gärningen begås genom tryckt skrift. Begås gärningen i ett radioprogram eller en teknisk upptagning skall den, enligt 5 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen, anses som yttrandefrihetsbrott.

Utskottets ställningstagande

Med hänsyn till att hets mot folkgrupp är *dels* ett tryckfrihetsbrott, *dels* ett yttrandefrihetsbrott anser utskottet att motion 2002/03:Ub494 yrkande 5 får anses tillgodosett. Motionsyrkandet avstyrks därför.

Tobaksreklam**Utskottets förslag i korthet**

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2002/03:So276 yrkande 2 om ett lagförslag om förbud mot kvarvarande tobaksreklam.

Motion

I motion 2002/03:So276 av Annelie Enochson (kd) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett lagförslag om förbud mot kvarvarande tobaksreklam (yrkande 2). Tidigare förelåg ett EU-direktiv om förbud mot direkt och indirekt tobaksreklam och sponsring med tobakspengar. Hösten 2000 underkändes dock detta direktiv av EG-domstolen. Ett nytt förslag från kommissionen tycks bli mycket urlakat, varför ett nytt nationellt initiativ torde behövas för att åstadkomma ett förbud mot all marknadsföring av tobaksvaror.

Bakgrund

En näringsidkare som marknadsför tobaksvaror till konsumenter får, enligt 14 § tobakslagen (1993:581), inte använda kommersiella annonser i periodiska skrifter eller i andra jämförbara skrifter på vilka tryckfrihetsförordningen är tillämplig. Inte heller får vid sådan marknadsföring användas kommersiella annonser i ljudradio- eller TV-program. Vid marknadsföring av tobaksvaror till konsumenter på något annat sätt skall en näringsidkare iaktta särskild måttfullhet. I synnerhet gäller att reklam eller annan marknadsföring inte får vara påträngande, uppsökande eller uppmana till bruk av tobak.

Sedan den 1 januari 2003 får, enligt 14 a § tobakslagen, en näringsidkare som marknadsför antingen en annan vara än en tobaksvara eller en tjänst till konsumenter inte använda ett varukännetecken som helt eller delvis används för en tobaksvara eller enligt gällande bestämmelser om varumärken är registrerat eller inarbetat för en sådan vara, om marknadsföringen sker i kommersiella annonser i periodiska skrifter eller i andra jämförbara skrifter på vilka tryckfrihetsförordningen är tillämplig, eller i kommersiella annonser i ljudradio- eller TV-program eller i TV-sändningar över satellit som omfattas av radio- och TV-lagen. Om en näringsidkare använder ett sådant varukännetecken som avses i första stycket vid marknadsföring till konsumenter på något annat sätt skall näringsidkaren iaktta den måttfullhet som är betingad av att kännetecknet också kan förknippas med tobaksvaran.

Den 1 januari 2003 trädde också en ändring i 1 kap. 9 § tryckfrihetsförordningen i kraft enligt vilken, utan hinder av förordningen, gäller vad i lag stadgat om förbud mot kommersiell annons som används vid marknadsföring av andra varor än tobaksvaror samt tjänster om det i annonsen förekommer ett varukännetecken som är i bruk för en tobaksvara eller enligt gällande bestämmelser om varumärken är registrerat eller inarbetat för en sådan vara.

I proposition 2001/02:64 Vissa tobaksfrågor lade regeringen fram de förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen och tobakslagen som trädde i kraft den 1 januari 2003. I propositionen anförde regeringen bl.a. följande när det gällde vissa andra reklamformer.

Sammanfattningsvis anser regeringen att det finns skäl som talar för att begränsa tobaksreklamen också på säljställen ytterligare men att man vid utformningen av sådana begränsningar bör ta hänsyn dels till att det bör vara möjligt att lämna relevant produktinformation om tobaksvaror, dels till att begränsningarna måste harmonisera med övriga restriktioner på området.

Under de senaste åren har tobaksbolag genomfört s.k. tobaksfester i syfte att lansera nya cigarettmärken. Konsumentverket har utfärdat föreläggande enligt vilket ett tobaksbolag förbjöds att sända ut inbjudningskort försedda med logotyper för cigarettmärken. Konsumentverket har även väckt talan hos Marknadsdomstolen och yrkat förbud för samma tobaksbolag att marknadsföra tobaksvaror i samband med s.k. tobaksfester.

Mot bakgrund av det anförda avser regeringen ge Konsumentverket i uppdrag att tillsammans med Statens folkhälsoinstitut lämna förslag till ytterligare begränsningar av reklam för tobaksvaror vid säljställen för sådana varor. Vidare bör Konsumentverket tillsammans med Statens folkhälsoinstitut närmare utreda och kartlägga omständigheterna kring s.k. tobaksfester, där nya tobaksvaror marknadsförs, som förekommit under senare tid. I samband härmed bör även övervägas vilka åtgärder som kan behöva vidtas i lagstiftningen ur ett folkhälsoperspektiv.

Utskottet delade i betänkande 2001/02:KU28 regeringens bedömning när det gällde vissa andra reklamformer.

Regeringen uppdrog, genom beslut den 19 juni 2002, åt Konsumentverket att lämna förslag till ytterligare begränsningar av reklam för tobaksvaror vid säljställen och överväga vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att begränsa tobaksbolagens marknadsföring genom s.k. tobaksfester. I uppdraget ingår även att utreda förekomsten av andra marknadsföringskampanjer genom arrangemang av tävlingar, konserter och liknande såväl i Sverige som i andra jämförbara länder. I samband därmed skall även övervägas vilka åtgärder som kan behöva vidtas i lagstiftningen ur ett folkhälsoperspektiv. Vid genomförandet av uppdraget skall Konsumentverket samverka med Statens folkhälsoinstitut. Uppdraget skall redovisas senast den 1 juli 2003.

Utskottets ställningstagande

Konsumentverket har fått regeringens uppdrag att bl.a. lämna förslag till ytterligare begränsningar av reklam för tobaksvaror vid säljställen. Vid genomförandet av uppdraget skall Konsumentverket samverka med Statens

folkhälsainstitut. Uppdraget skall redovisas senast den 1 juli 2003. Utskottet anser inte att resultatet av uppdraget skall föregripas och avstyrker därför motion 2002/03:So276 yrkande 2.

Skadeståndsprocesser

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2002/03:K346 yrkandena 1 och 2 om den svenska tryck- och yttrandefriheten i EU-samarbetet.

Motion

I motion 2002/03:K346 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs dels om att regeringen inom EU skall verka för att förslag som skadar tryck- och yttrandefriheten förkastas (yrkande 1), dels om utredning om risker för tryck- och yttrandefriheten genom indrivning i Sverige av utländska skadestånd (yrkande 2). Hos EG-kommissionen pågår arbete med en rättsakt om vilket lands lag som skall vara tillämplig vid rättegångar som gäller förhållanden utanför avtal. I det preliminära förslaget finns en artikel som är oförenlig med det grundlagsfästa svenska skyddet för tryckfrihet, yttrandefrihet och meddelarfrihet. EG-kommissionens förslag innebär att mycket av det som i Sveriges rättsordning är tryck- och yttrandefrihetsmål skulle ses som ett slags konsumenträttsliga tvister och därmed behandlas i det land där klaganden har sin hemvist, oavsett utgivningsland eller motsvarande. Förslaget, det s.k. Rome II, kan på en rad sätt bli skadligt för nyhetsförmedlingens, samhällsdebattens och konstens frihet i Europa. För Sverige är det angeläget att medverka till att lagstiftning av denna innebörd aldrig införs inom EU.

EG-kommissionens arbete på förslaget om ”Rome II” och de allvarliga risker det medför för tryck- och yttrandefrihet i Europa togs vid förra riksmötet upp i en motion av Ana Maria Narti m.fl. (fp). Motionen behandlades i lagutskottet och avslogs. Bakgrunden var att regeringen i en skrivelse till riksdagen redogjort för ”Rome II”-förslaget som en konsumentpolitisk fråga, dock utan att redovisa för riksdagen att det förslag som förbereddes kunde få följd för tryck- och yttrandefrihet. Sedan vårens riksdagsbehandling har den nya version av EG-kommissionens förslag som vi här kritiserar sänts ut för diskussion, och det har även varit på remiss inom Sverige, där Justitiedepartementet gett bl.a. några myndigheter och organisationer tillfälle att yttra sig. Sedan dess har Justitiedepartementet på tjänstemannanivå till EG-kommissionen den 16 september 2002 framfört att den tilltänkta EU-förordningen ”inte bör omfatta” sådant som ”kränkning av privatlivet eller personlighetsskyddet eller ärekränkning”. Departementet har hänvisat till de svenska grundlagarna men också ifrågasatt om förslaget med stöd av artikel 65 i EG-fördraget kan falla inom gemenskapsrättens tillämpningsområde. I

remissvaren som inkommit ges från en rad håll stöd för den bedömning av EG-kommissionens förslag som motionärerna för fram. Att Justitiedepartementet i en skrivelse till EU avstyrkt förslaget är mot denna bakgrund en självklarhet. Det här är dock en fråga av stor vikt, som bör tas upp på högre nivå. Att förslaget, som angriper svenska grundlagar, är oacceptabelt för vårt land bör slås fast även i ett riksdagsbeslut.

I förlängningen på sådana ärenden uppkommer frågan vilka utländska skadestånd för tryckfrihetsbrott och liknande som egentligen går att kräva in i Sverige, trots att skadeståndsdomen står i strid med svensk grundlag och inte skulle ha kunnat vara möjlig vid rättegång i Sverige. Såväl EG-kommissionens förslag som andra tecken på att skadeståndsprocesser över gränserna kan bli ett tilltagande hot mot det fria ordet motiverar att den här frågan belyses närmare. Regeringen bör låta utreda denna fråga.

Bakgrund

Lagutskottet behandlade i betänkande 2001/02:LU28 den motion som omnämns i den nu aktuella motionen. Lagutskottet lämnade i betänkandet följande bakgrund och gjorde följande ställningstagande med anledning av motionen.

Bakgrund

Bestämmelser om tillämplig lag i avtalsförhållanden finns i konventionen den 19 juni 1980 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser, den s.k. Romkonventionen. Utgångspunkten i konventionen är att parterna har frihet att själva välja vilket lands lag som skall vara tillämplig. Om parterna inte har valt någon lag, skall den lag tillämpas som avtalet har närmast anknytning till. När det gäller konsumentavtal finns i artikel 5 vissa skyddsregler som innebär att parternas lagval inte får innebära att konsumenten berövas det skydd som tillförsäkras honom eller henne enligt tvingande regler i det land där konsumenten har sin vanliga vistelseort. Om parterna i ett konsumentavtal inte har avtalat något särskilt i lagvalsfrågan skall lagen i konsumentens hemland tillämpas.

För närvarande pågår inom kommissionen överväganden som syftar till att Romkonventionen skall göras om till en EU-förordning.

Frågan om tillämplig lag i utomobligatoriska förhållanden, dvs. där det inte råder något avtalsförhållande mellan parterna, är inte lag- eller konventionsreglerad. I de flesta av EU:s medlemsländer har dock i praxis utvecklats en princip, den s.k. *lex loci delicti*-principen, som innebär att lagen i det land där den skadegörande handlingen företas skall tillämpas. I vissa situationer kan dock det problemet uppstå att den skadegörande handlingen företas i ett annat land än det där skadan uppkommer. Så kan exempelvis bli fallet vid förtal i massmedier med internationell spridning, miljöfarliga utsläpp och databrottslighet. Problemet har lösts på olika sätt i EU:s medlemsländer. I vissa länder är det avgörande kriteriet var den skadeståndsgrundande handlingen utfördes, medan det i andra länder är avgörande var den skadelidande har sitt hemvist. Ytterligare en kategori är de länder som låter den skadelidande välja den för honom eller henne mest fördelaktiga lagen. I svensk rätt är rättsläget för närvarande osäkert.

Under det senaste decenniet har frågan om en reglering på EU-nivå av lagvalsfrågan i utomobligatoriska förhållanden diskuterats i olika sammanhang. Något formellt förslag har ännu inte lagts fram. Kommissionen

presenterade dock den 3 maj 2002 ett utkast till en förordning om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser. Syftet med utkastet är att inleda en diskussion om en gemenskapsrättsakt i ämnet. Enligt huvudregeln i utkastet till förordning skall tillämplig lag för en utomobligatorisk förpliktelse som härleder sig från en skadeståndsgrundande handling vara lagen i det land där skadan uppkom, oavsett i vilket land den händelse som orsakade skadan ägde rum och oavsett i vilket land eller i vilka länder den indirekta skadan uppkom.

Vad gäller tillämplig lag i utomobligatoriska förpliktelser som härleder sig från en kränkning av privatlivet eller personlighetskyddet eller från ärekränkning skall lagen i det land där den som lidit skadan hade sitt hemvist vid tidpunkten för den skadeståndsgrundande handlingen vara tillämplig.

Kommissionen har uppmanat alla berörda parter att senast i mitten av september 2002 lämna synpunkter på utkastet och dess lagvalsregler. Utkastet och de synpunkter som framförs kommer, enligt vad som anförs i utkastet, att beaktas vid den fortsatta beredningen av en kommande rättsakt på området.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets mening pekar motionärerna på en viktig och intresseväckande frågeställning som varit föremål för diskussion runt om i Europa under senare år. Utskottet förutsätter att regeringen i den fortsatta beredningen av frågan noga beaktar de synpunkter som förts fram i den nu aktuella motionen, utan att något tillkännagivande kommer till stånd. Motionsspörsmålet är emellertid inte renodlat konsumenträttsligt utan aktualiserar en rad olika frågeställningar på civil- och processrättsens område. Med hänsyn till detta är utskottet inte berett att, på förevarande underlag och i detta sammanhang, förorda något särskilt uttalande eller annan åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionen. Med det anförda föreslår utskottet att motion 2001/02:L32 skall avslås.

Justitiedepartementet lämnade den 16 september 2002 svar på utkast till rådets förordning om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser. Justitiedepartementet svarade bl.a. följande.

Redan nu bör följande anföras beträffande den föreslagna artikel 7 (ärekränkning m.m.).

Enligt artikeln skall tillämplig lag för en utomobligatorisk förpliktelse som härleder sig från en kränkning av privatlivet eller personlighetskyddet eller från ärekränkning vara lagen i det land där den som lidit skada hade hemvist vid tidpunkten för den skadeståndsgrundande handlingen.

Förordningen bör inte omfatta frågor av detta slag. De skadeståndssituationer som täcks av den föreslagna artikeln omfattar olika kränkande uttalanden av enskilda. Det är tveksamt om det kan anses falla inom gemenskapsrättens tillämpningsområde att reglera lagvalet för dessa fall med stöd av artikel 65 i EG-fördraget. Behovet av en sådan reglering kan starkt ifrågasättas. Det är svårt att se på vilket sätt regeln skulle behövas för att den inre marknaden skall fungera väl. Den fria rörligheten för varor, personer, tjänster och kapital torde inte hindras av att det saknas gemenskapsbestämmelser om lagvalet för dessa fall.

En reglering enligt artikel 7 riskerar därutöver att utgöra ett ingrepp i nationella regler om yttrandefrihet. Under alla förhållanden måste en lösning ges på det problemet. Genom den svenska regeringsformen skyddas yttrandefriheten, som innebär att alla har en frihet att i tal, skrift eller bild

eller på annat sätt meddela upplysningar och uttrycka tankar, åsikter och känslor. I regeringsformen skyddas också friheten att skaffa fram och ta emot upplysningar och att i övrigt ta del av andras yttranden. I tryckfrihetsförordningen finns särskilda bestämmelser om dessa friheter när det gäller tryckta skrifter. Bestämmelserna innebär att skadeståndsansvar kan komma i fråga endast för vissa särskilt uppräknade allvarliga brottsliga handlingar. Vidare är ansvaret begränsat till vissa i tryckfrihetsförordningen särskilt utpekade personer. Det finns vidare en meddelarfrihet, som innebär att var och en har rätt att, utan att behöva röja sin identitet, lämna information till exempelvis en tidning för offentliggörande. Motsvarande regler för yttrandefriheten i bl.a. radio, television, filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar finns i yttrandefrihetsgrundlagen.

Det skall här anmärkas att det till Amsterdamfördraget antogs en förklaring (20) om att den artikel som torde utgöra rättslig grund för kommissionens utkast, artikel 65 (f.d. artikel 73m), inte hindrar någon medlemsstat från att tillämpa sina konstitutionella bestämmelser om tryckfrihet och yttrandefrihet i andra medier.

Enligt vad utskottet inhämtat från Justitiedepartementet behandlades förslaget vid en hearing den 7 januari 2003 hos EG-kommissionen med representanter för bl.a. olika branschföreträdare. Arbetet pågår för närvarande i EG-kommissionen med ett reviderat förslag där kommissionen enligt uppgift kommer att överväga behovet av förändringar.

Tjänstemän från Justitiedepartementet har vid utskottets sammanträde den 30 januari 2003 lämnat muntlig information om aktuella EU-frågor. Bland annat lämnades information om arbetet med den aktuella förordningen om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser samt om att Sverige framfört som sin ståndpunkt att en gemensam akt som reglerar de aktuella frågorna bör utformas så att den inte kommer i konflikt med tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill med anledning av motion 2002/03:K346 kraftigt betona vikten av att Sverige i EU verkar för att förslag som skadar tryck- och yttrandefriheten förkastas. Det tilltänkta förslaget skulle kunna innebära en möjlighet att driva en skadeståndsprocess mot den ansvarige för yttranden i en bok, en tidning eller en TV-kanal, något som inte skulle behöva ske i det aktuella landet utan i vilket land som helst inom EU. Då reglerna för tryckfriheten varierar avsevärt inom unionen kan den som anser sig förfördelad då välja ett land med det svagaste försvaret för yttrandefriheten.

Det är enligt utskottets mening inte acceptabelt att nyhetsförmedling och öppen debatt begränsas genom att möjligheterna till rättsliga processer vidgas på det sätt som kan befaras med det här diskuterade utkastet till ny rättslig ordning på unionsnivå. Av det skriftliga material samt av den muntliga information som utskottet erhållit från Justitiedepartementet framgår att Sverige i det aktuella arbetet har fört fram att en eventuell reglering i EU av utomobligatoriska förpliktelser inte får stå i strid med den svenska tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen. Utskottet förutsätter att regeringen

även i det fortsatta arbetet med det aktuella förslaget kraftfullt verkar för att detta inte kommer i konflikt med tryck- och yttrandefriheten. Utskottet avser att följa hur arbetet fortskrider. Härmed anser utskottet att motion 2002/03:K346 yrkandena 1 och 2 får anses tillgodsedda varför motionen avstyrks.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Utredning om yttrandefriheten (punkt 2)

av Kerstin Lundgren (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K241 yrkande 28.

Ställningstagande

Yttrandefrihet handlar om rätten att ifrågasätta, kritisera och debattera, vilket också innebär att även yttranden som kan uppfattas som kränkande eller sårande måste tillåtas. I 2 kap. 13 § första stycket regeringsformen konstateras att yttrandefriheten får begränsas med hänsyn till "... enskilds anseende, privatlivets helgd ...". Vidare sägs i tredje stycket att föreskrifter som utan avseende på yttrandets innehåll reglerar visst sätt att sprida eller mottaga yttranden inte betraktas som inskränkningar av yttrandefriheten och informationsfriheten. Därigenom öppnas möjligheten att undanta t.ex. nya medier från RF:s övriga skrivningar om yttrandefrihet. För att följa den mediala och tekniska utvecklingen skall en stående beredning inrättas med uppgift att utreda och lämna förslag till lösningar av olika problem på yttrandefrihetens områden. Antingen bör denna beredning eller en särskild utredning ges ett tydligt uppdrag att utreda 2 kap. 13 § regeringsformen i syfte att uppnå en mer individualiserad yttrandefrihet med inriktning mot större restriktivitet i möjligheten att inskränka yttrandefriheten. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker jag motion 2002/03:K241 yrkande 28.

2. Rätt till genmäle (punkt 3)

av Ingvar Svensson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K373 yrkande 1.

Ställningstagande

Mediesamhället tenderar att karakteriseras av tillspetsning och konkretisering, vinkling, personifiering, intensifiering och polarisering. Denna utveckling kan i flera avseenden hota enskildas integritet och värdighet. I likhet med vad som i viss mån förordas i TV-direktivet och som diskuteras på andra håll i Europa bör ett förstärkt skydd för den enskilde genom lagfäst genmälesrätt övervägas. Detta bör ges regeringen till känna. Jag anser därför att riksdagen bör bifalla motion 2002/03:K373 yrkande 1.

3. Avskaffande av vuxencensuren (punkt 4)

av Gunnar Hökmark (m), Helena Bargholtz (fp), Henrik S Järrel (m), Tobias Krantz (fp) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Kr372 yrkande 12 och 2002/03:K416.

Ställningstagande

Vuxencensuren har sedan länge spelat ut sin roll. Enligt vår mening bör därför förhandsgranskning av biografilm för vuxna avskaffas. Denna censur är svårförenlig med yttrandefriheten och en onödig inskränkning i människors fria val. Genom straffbestämmelserna i brottsbalken och yttrandefrihetsgrundlagen, som gäller dem som i t.ex. film eller videogram skildrar sexuellt våld eller tvång, eller närgånget eller utdraget skildrar grovt våld mot människor eller djur, ges en viss garanti för att filmer som visas offentligt inte innehåller olaga våldsskildringar. Det enda skälet för att granska en film skall vara att fastställa en åldersgräns för den granskade filmens publik. Enligt detta förslag skulle då en biografilm som inte granskats inte heller få visas för barn och ungdom. I samband med ett avskaffande av vuxencensuren bör enligt vår mening ytterligare en åldersgräns, på 18 år, införas för offentlig visning av filmer. Regeringen bör återkomma med förslag till lagstiftning i enlighet härmed.

4. Anspelningspornografi (punkt 6)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen delvis motion 2002/03:So510 yrkande 3.

Ställningstagande

För att möta orsakerna till våld och exploatering av kvinnor och barn anser jag att det är viktigt att vi inriktar oss på att förändra normer och värderingar. Tillväjnningen av vålds- och porrinslagen sker dagligen i medierna. Vuxna människor kläs ut till barn i pornografiska sammanhang där enda syftet torde vara att väcka lust till barn. Jag anser att s.k. anspelningspornografi bör förbjudas. Regeringen bör därför se över frågan samt återkomma till riksdagen med relevant lagstiftning. Detta bör riksdagen tillkänna för regeringen som sin mening.

5. Djurpornografi (punkt 7)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K261.

Ställningstagande

Djur utsätts i dag för sexuella övergrepp. Rapporter om detta kommer till djurskyddsorganisationerna i allt större omfattning. På Internet sprids bilder där djur utnyttjas sexuellt och där det hävdas att bilderna är tagna i Sverige. Enligt min mening är dessa signaler tillräckliga för att ett förbud skall vara motiverat. Jag anser att åtgärder bör vidtas då det gäller djurpornografiskt material, särskilt bildmaterial. Justitiekanslern har i ett PM för ett antal år sedan själv dragit en parallell mellan barnpornografi och djurpornografi. Justitiekanslern pekade på att det i båda fallen handlar om individer som knappast kan anses ha givit sitt samtycke. I vissa sammanhang har det gjorts gällande att ett förbud mot framställning, förmedling och innehav av djurpornografiskt material skulle vara ett alltför stort ingrepp i yttrandefriheten. Jag har svårt att se det påstådda. Under alla omständigheter bör frågan hanteras mer seriöst än att möjligheterna till ett stärkt skydd för djuren inom det här området bara viftas bort. Möjligheterna till ett stärkt skydd bör bli föremål för en ordentlig genomlysning. Det känns som ett självklart krav att vårt samhälle inte skall tillåta att djur utnyttjas sexuellt eller att dessa övergrepp skall få förevisas på bild och film. Detta bör riksdagen tillkänna för regeringen som sin mening.

6. Hets mot transpersoner (punkt 10)

av Helena Bargholtz (fp), Tobias Krantz (fp) och Kerstin Lundgren (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:L249 yrkande 7 samt avslår motionerna 2002/03:K310 yrkande 3 och 2002/03:L318 yrkande 6.

Ställningstagande

Våra partier har under ett antal år arbetat för att bestämmelsen om hets mot folkgrupp utvidgas till att omfatta hets mot homosexuella, bisexuella och transpersoner. Det är bekymmersamt att den lagtekniska utformningen av beslutet om grundlagsändring innebär att transpersoner utestängs från skydd mot hets. Vi anser att frågan om hets mot grupp med anspelning på könsidentitet bör inkluderas i bestämmelsen om hets mot folkgrupp bör utredas vidare. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening.

7. Hets mot transpersoner (punkt 10)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 7. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:K310 yrkande 3 och 2002/03:L318 yrkande 6 samt avslår motion 2002/03:L249 yrkande 7.

Ställningstagande

Trots att alltför inte anser homosexualitet vara något onormalt har andelen som utsätts för hot och våld beroende på sin sexuella läggning ökat. Den aktuella paragrafen har utökats till att även omfatta anspelning på sexuell läggning, vilket jag anser är bra. Jag anser emellertid att också transpersoner bör omfattas. Transpersoner är ett samlande begrepp för alla de individer vars könsidentitet och/eller könsidentitetsuttryck tidvis eller alltid skiljer sig från normen för det kön som registrerats för dem vid födseln. Regeringen bör ta initiativ till att lägga fram lagförslag som förbjuder hets, inte enbart mot homo- eller bisexuella utan även mot transpersoner. Jag anser att riksdagen bör tillkännage detta för regeringen som sin mening.

8. Hets mot funktionshindrade (punkt 11)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 8. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:K380 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Uppmaningar till våld eller hot om våld mot personer med funktionshinder borde vara förbjudet enligt samma principer som det är förbjudet att hetsa mot andra folkgrupper. Förutom hotet från den svenska högerextremismen och högerextrema grupper så existerar det generella attityder som direkt kränker och diskriminerar personer med funktionshinder. Förekomsten av detta beror på att vår nation och världen i stort bygger på funktionsförtryckande normer och värderingar. Ett steg i rätt riktning för att motverka de generella samhällsliga attityder som direkt kränker och diskriminerar personer med funktionshinder är en skärpning i grundlagen så att denna innefattar förbud mot hets av personer med funktionshinder. Det kan invändas att grundlagens hetslagstiftning inte bör bli mer omfattande, men vi miljöpartister ser det som mycket viktigt att alla de grupper som behöver skydd också får det. Personer med funktionshinder är en sådan grupp. På samma sätt är det viktigt att faktiskt utreda hetsen, hoten och våldet mot personer med funktionshinder. Det finns ett stort behov av en genomgripande utredning med möjlighet att genomlysa hela problemfältet och på allvar se vilka vidare lösningar som finns för att komma till rätta med hoten och våldet mot personer med funktionshinder. Därför bör regeringen *dels* lämna förslag till lagstiftning i enlighet med vad jag anför om att förbjuda hets mot personer med funktionshinder, *dels* tillsätta en utredning om hetsen, hoten och våldet mot människor med funktionshinder.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Meddelarfrihet

av Gunnar Hökmark (m), Henrik S Järrel (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Vi anser att det finns en principiell och grundläggande skillnad mellan det offentliga och privata. Meddelarfriheten är ett instrument som skall skydda medborgarna mot övergrepp från den offentliga makten. Att rakt av överföra detta till den privata sektorn vore att förvandla det privata till offentligt, vilket vi inte kan acceptera. Det finns för övrigt redan ett tydligt skydd för privatanställda som avslöjar brott eller särskilt allvarliga missförhållanden.

2. Meddelarfrihet

av Mats Einarsson (v) och Gustav Fridolin (mp).

Vi anser att det är angeläget att anställda i offentligt finansierad verksamhet som överförs i privat regi jämföras med offentligt anställda vad beträffar meddelarfrihet och efterforskningsförbud. Vidare menar vi att det behövs ett lagskydd för meddelarfrihet på privata arbetsplatser i allmänhet. Dessa frågor bereds nu av regeringen och då vi anser oss ha anledning att förvänta ett positivt förslag avstår vi från att reservera oss till förman för motion 2002/03:K274 yrkandena 2 och 3.

3. Yttrandefrihet

av Ingvar Svensson (kd).

Jag har, i betänkande 2002/03:KU26, tagit ställning för att regeringen bör tillsätta en utredning om ett vidgat skydd för de mänskliga fri- och rättigheterna. Frågan om ändring av regeringsformens 2 kap. 13 § bör utredas i ett sådant större sammanhang.

4. Sexualiserat våld och anspelningspornografi

av Helena Bargholtz (fp) och Kerstin Lundgren (c).

Det sexualiserade våldet har blivit grövre och gränserna för övergreppen har suddats ut, även barnen drabbas. Vuxna kvinnor kläs ut till barn med nappar och blöja för att väcka lust till barn. Det är helt klart att normer och värderingar måste ändras för att bryta den maktordning i vilken barn och kvinnor görs till sexobjekt. Detta är ett långsiktigt och komplext arbete som självfallet påverkas av motkrafternas utveckling. Lagstiftningen har förändrats för att

stärka skyddet av barn under 18 år, och det skall inte uteslutas att ytterligare skärpningar kan bli nödvändiga. Utfallet av nuvarande lagars tillämpning och resultatet av branschernas självreglerande arbete förutsätts följas noggrant av regeringen.

5. Vit makt-musik

av Gustav Fridolin (mp).

De svenska högerextrema rörelsernas ekonomiska resurser kommer i hög grad från försäljningen av dylik musik, och även i många andra europeiska länder påträffas högerextrem musik som producerats i Sverige. För att komma till rätta med detta krävs, enligt min mening, *dels* att samhället tydligare utnyttjar lagarna kring *hets mot folkgrupp* för att verka mot produktion och distribution av vit makt-musik, *dels* att regeringen studerar frågan för att se vilken ny lagstiftning som eventuellt kan komma att vara relevant.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden

2002/03:K241 av Maud Olofsson m.fl. (c):

28. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning av 2 kap. 13 § RF samt en ny ordning för att skydda enskildas yttrandefrihet i nya medier.

2002/03:K261 av Gustav Fridolin och Ulf Holm (mp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om förbud mot tidelag och framställning, förmedling och innehav av djurpornografiskt material.

2002/03:K274 av Alice Åström m.fl. (v):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att anställda i offentligt finansierad verksamhet som överförs i privat regi skall jämföras med offentligt anställda vad beträffar meddelarfrihet och efterforskningsförbud.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att anställda inom privat verksamhet tillförsäkras meddelarfrihet och att alla arbetsgivare skall omfattas av efterforskningsförbudet i enlighet med vad i motionen anförs.

2002/03:K300 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en undersökning om pornografins utbredning i Sverige.

2002/03:K310 av Gabriel Romanus m.fl. (fp, s, v, c, mp):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att transpersoner, dvs. könsidentitet, skall omfattas av tryckfrihetsförordningens bestämmelse i 7 kap. 4 § 11 om hets mot folkgrupp.

2002/03:K343 av Veronica Palm (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om pornografi som hinder för verklig jämställdhet.

2002/03:K346 av Helena Bargholtz m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen inom EU skall verka för att förslag som skadar tryck- och yttrandefriheten förkastas.

- Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utredning om risker för tryck- och yttrandefriheten genom in- drivning i Sverige av utländska skadestånd.

2002/03:K373 av Ingvar Svensson m.fl. (kd):

- Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om övervägande av laglig genmälesrätt.

2002/03:K380 av Gustav Fridolin (mp):

- Riksdagen begär att regeringen lämnar förslag på lagstiftning i enlighet med vad i motionen anförs om att förbjuda hets mot personer med funktionshinder.
- Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning om hetsen, hoten och våldet mot människor med funktionshinder i enlighet med vad som i motionen anförs.

2002/03:K401 av Peter Pedersen (v):

Riksdagen begär att regeringen överväger inrättande av en Internetombudsman i syfte att skydda barns integritet, intressen och hälsa från skadlig inverkan och utnyttjande via Internet.

2002/03:K416 av Tasso Stafilidis (v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att avskaffa filmcensuren.

2002/03:K422 av Jörgen Johansson (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn av det utbud som tillhandahålls via bl.a. Internet och att utvärdera lämpliga åtgärder för att skapa positiva motbilder till negativ attitydpåverkan.

2002/03:L249 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

- Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tryckfrihetsförordningens och brottsbalkens bestämmelser om hets mot folkgrupp.

2002/03:L318 av Gustav Fridolin m.fl. (mp):

- Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan lagändring att även transpersoner omfattas av lagen om hets mot folkgrupp.

2002/03:So276 av Annelie Enochson (kd):

- Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett lagförslag om förbud mot kvarvarande tobaksreklam.

2002/03:So360 av Annelie Enochson (kd):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa en 18-årsgräns på Internet för visning av porr.

2002/03:So510 av Viviann Gerdin och Birgitta Sellén (c):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda konsekvenserna av det sexualiserade våldet i syfte att sätta gränser för vad som skall få visas i medierna.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att all barnpornografi snarast förbjuds.

2002/03:Kr372 av Lennart Kollmats m.fl. (fp):

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en ny åldersgräns på 18 år i samband med att vuxencensuren bör avskaffas.

2002/03:Ub494 av Gustav Fridolin (mp):

5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om ändringar i relevant lagstiftning för att förbjuda produktionen av s.k. vit makt-musik.

2002/03:Ub556 av Tasso Stafilidis (v):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det är upp till varje vuxen individ att få tillägna sig sexuellt upphetsande alster och att det inte är samhällets uppgift att lägga någon värdering i det, under förutsättning att ingen skadas eller kränks.